non curatis aliqui ibus authoritatibus Regnicolatum, cum innitantur jurì municipali Regiæ pragmaticæ.

SUMMARIUM.

1 *De impositione censuum cum Communitatibus, & quid per particulares.*
2 *De reductione censuum facienda per Principem ad minorem rationem.*

ANNOT. AD DISC. XXX.

1 AGitur in hoc discursu de impositione census facti per particulares in causam Communitatis, de quo agitur pluries *sub tit. de alienat. & contract. prohibit. disc.* 8. 25. & *seq. & alibi.*

2 Et de reductione censuum Communitatum, ac etiam particularium ad minorem fructum, agitur infrà in hoc *tit. disc.* 32.

Et de *disc.* 31. actum est suprà *ad disc.* 13.

SABINEN. CENSUS

PRO JOANNE BAPTISTA JOACHINO, ET PATRITIO DE PATRITIIS.

CUM N.

Casus disputatus coram A.C. credo resolutus pro dictis Joachino, & Patritio.

Imposito censu super fundo alieno, vel incapaci, quem debitor asseruit proprium capacem, absque eo quod creditori de tempore impositionis dicta incapacitas innotescerет; An sequita fundi evictione, seu aliàs superventa notitia, quod fundus esset alienus, vel incapax, cesset cursus fructuum, qui in futurum exigi non possint.

SUMMARIUM.

1 *Facti series.*
2 *Fundo censito evicto, an census extinguatur, & fructus post evictionem soluti extenuent sortem.*
3 *Fructus evicto fundo debentur ratione damnorum & interesse si creditor ab initio fuit in bona fide ac ignarus, & n.* 6. & 14. *ubi de ratione.*
4 *Declaratur, contrariam opinionem procedere data in creditore ab initio certa scientia incapacitatis, seu evictionis fundi.*
5 *Scientia debet esse certa & concludens ad hujusmodi effectum, maximè quando actus, ex quibus illa deducitur, sunt equivoci.*
6 *De eadem conclusione, de qua, n.* 3. & *ad quam rationem debeantur dicti fructus.*
7 *Ponderatur*, dec. 639. Merlini, *ut promissa per cedentem census exigibilitate per speciem evictionis, de ista teneatur, si inexigibilitas proveniat ob incapacitatem fundi ab initio.*
8 *Data facultate repetendi sortem principalem, census evanescit, & fructus cessat, uti resolutus in simplex mutuum interpretativum, & n.* 12.
9 *Intellige quando hujusmodi facultas est omnino certa, & libera, quæ per creditorem impediri non possit, secus ubi est incerta, & aliquod impedimentum habere potest.*
10 *Fundo censito evicto, seu detecto incapaci quamvis de stricto jure detur creditori facultas repetendi sortem, ac recedendi à contractu, limitatur tamen ex æquitate, ob quam admittitur subrogatio alterius fundi.*
11 *Facultas repetendi sortem ob non præstitum fidejussorem seu aliud non implementum, intelligitur ad effectum deponendi donec implementum sequatur.*
12 *Declaratur conclusio, de qua, n.* 8.
13 *Resolutio causæ.*
14 *De eadem conclusione, de qua, n.* 2. & *de ratione.*

DISC. XXXI.

1 IMposito censu super quadam vinea, quam debitor asseruit esse propriam, liberam, & capacem, eum post aliquot annos dicta vinea evicta esset, forsan ex facto ac ære alieno ejusdem impositoris, deindèque plures essent decurræ annualitates, partim solutæ & partim solvendæ, creditore pulsante debitorem, seu ejus fidejussorem cor. A.C. pro fructibus non solutis, opponebat reus conventus de prædictorum fructuum indebito, quinimò & de extenuatione sortis in toto, vel in parte cum fructibus post dictam evictionem exactis tanquam indebitis ac in sortem imputandis, dum evicto fundo 2
censito; census tanquam ex defectu subjecti evanuit.

Atque creditore replicante quod saltem fructus deberentur loco damnorum, & interesse, stante quod creditor de 3
tempore impositionis fuit bona fide, juxta *dec.* 458. coram Royas cum aliis deductis supra *in Romana Salviani, disc.* 13. & *dec.* 47. post Merlin. *de pignor.* Dicebatur ex parte rei conventi *d. dec.* 458. *Royas editam in Romana vinea* fuisse jam revocatam sub die 2. Aprilis 1666. cor. Carpineo, cor. quo revisa fuit.

In hoc autem statu ex parte actoris assumptus ad ejus defensionem pro removenda difficultate ex dicta decisione resultante, dicebam, in primis dictam decisionem evitari ex defectu applicationis ad casum ob circumstantias facti, cum in dicta decisione, prout etiam apud Duran. *decis.* 449. in qua eadem fundatur, pro certo supponeretur in creditore scientia evictionis fundi censiti, quæ scientia in præsenti 4
casu non benè justificabatur, dum actus, ex quibus illa deducebatur, erant æquivoci, ac non benè concludentes, qui non sufficiunt, dum juxta receptam; & frequentem propositionem, ad nimiam satietatem comprobatam per Adden. *ad dec.* 642. *par.* 4. *rec. tom.* 3. *à n.* 92. *ad* 99. quoties agitur ad effectum gravis præjudicii, requiritur scientia omninò certa ac 5
perfectè, & concludenter probata, unde propterea cessabat quæstio ex solo facto.

Verùm ubi etiam dicta scientia concludenter justificaretur, itaut quæstio reduceretur ad punctum juris, tunc relinquendo locum veritati circa subsistentiam dictæ decisionis in suo casu ob ejus particulares circumstantias, ex quibus fortè illa esse potest probabilis, ut in dubio est præsumendum; Quatenus pertinet ad hanc facti speciem, vel ad articulum in genere, cum sensu veritatis, qualem etiam agnovit judex, dicebam omninò verius esse, ut data ab initio in creditore bona fide juxtà distinctionem, de qua in *d. dec.* 458. Royas, & 6
supra, d. disc. 13. fructus debeantur, si non tanquam fructus census saltem tanquam damna, & interesse, quæ per venditorem rei fructiferæ sequta evictione debentur emptori ad normam fructuum, quos ipse emptor aliàs percepturus fuisset ex re vendita, nisi facto, & culpà venditoris evicta fuisset, quos terminos evictionis ac damnorum, & interesse benè in 7
terminis census ponderat Rota *in Firmana census* cor. Merlino inter suas *dec.* 639. ubi cum disputaretur de quæstione, An & quando cedens censum teneatur de illius exigibilitate, ponderatur ista circumstantia an inexigibilitas proveniat ex superventa inopia debitoris, vel à non existentia census ab initio ob incapacitatem fundi, cujus capacitatem impositor promisit tanquam per speciem evictionis, atque istud motivum in dicta decisione non deductum, pro meo judicio non videbatur habere responsionem.

Præterea considerabam, quod ubi creditor ab initio est in bona fide, itaut in odium debitoris mendacis actus quamvis intrinsecè invalidus haberi debeat pro valido ad favorem creditoris, saltem quoad damna & interesse, tunc alia non videatur intrare ratio, ob quam cessare debeat cursus fructuum, nisi illa facultas ita in creditore resultantis repetendi sortem principalem, ob cujus repetibilitatem omninò evanescere dicitur contractus censualis, cujus substantia consistere videtur in irrepetibilitate sortis, quæ demortua esse debet, juxta ea quæ habentur *in Romana revivisentia census, sub tit. de feud. disc.* 81. & *supra, disc.* 17. 8

Tunc autem ista facultas hujusmodi effectum operatur quando illa est certa, & consistit in omninò libera facultate 9
creditoris, qui per debitorem impediri non possit, secus autem ubi est incerta, atque aliquod impedimentum habere potest, juxta *dec.* 229. post Cenc. aliàs 278. *par.* 5. *rec.* Add. ad Buratt. *dec.* 645. cum aliis *d. disc.* 81. *de feud.* & *supra dicto disc.* 13. & 17.

Ista verò certa repetibilitas adesse non dicitur in casu, in quo fundus censitus evincatur, seu aliàs detegatur non liber, vel incapax, quoniam licèt de stricto jure creditori competere possit facultas recedendi à contractu ac repeten- 10
di sortem, Attamen ex quadam æquitate per Tribunalia recepta, admittitur ad subrogandum alium fundum liberum & capacem æquè idoneum, ut cæteris relatis habetur apud Marin. *resol.* 195. *lib.* 1. & Prat. *observ.* 28. atque docet quotidiana praxis Curiæ, quod quando creditori censuario ob non præstitum fidejussorem, seu aliud non imple- 11
mentum conceditur facultas cogendi debitorem ad sortem principalem, juxta *dec.* 88. Gregorii, id permittitur so-

lum

lum ad effectum deponendi pro majori cautela, & donec ista sequatur.

Ideoque sic dici non potest, quod versemur in casu certæ facultatis repetendi, ob quam corrupto contractu censuali, creditum sortis ita implicitè resolvatur in mutuum interpretativum, ex quo prohibitum est accessiones, vel damna, & 12
interesse ex sola conventione partium exigere, non probatis extrinsecus solitis requisitis; quamvis etiam dici posset, ita, ea probata remanere, dum de facto creditor animum suum declaraverat destinandi has pecunias in acquisitionem census fructiferi; Et ex his, præsertim autem ex primo motivo damnorum, & interesse ratione evictionis, vere pro meo judicio solido ac inevitabili, neque in dicta Rotali decisione examinato, quia fortè per creditoris defensores deductum non fuerit, justè pro creditore judicatum fuit, atque hæc mihi 13
videbatur genuina veritas, tam ex præmissis, quàm ex viva, & convincenti juridica, & humana ratione deducta etiam supra, *disc.* 13. quod scilicet aliàs resultaret ut debitor mendax, & dolosus commodum, & utilitatem ex ejus falsa assertione reportaret, supplantationem creditoris innocentis, 14
qui bona fide sibi credidit, ejusque assertioni detulit.

Et si replicetur quo sequuta evictione fundi censiti, creditor ita agnoscendo contractus resolutionem debebat repetere 14
sortem, Responderi potest, quod in concursu culpæ majoris debitoris consistentis in actu positivo, & alterius culpæ creditoris consistentis in actu negativo simplicis negligentiæ, 5
quæ excusabilis quoque remanere potest ab ignorantia hujusmodi subtilitatum juris, prævalere debet dicta culpa major; Ac etiam quia sequuto isto casu, debitor quoque dicitur in culpa, & per jurio, non restituendo sortem eo ipso quod irà agnovit ex proprio facto illius debitorem evasisse; Illudque potissimum observandum videtur an creditor ab initio habuerit animum sincerum verè faciendi contractum censualem validum, vel potius animum depravatum faciendi contractum mutui sub hoc speciosò nomine invalidi census velatum, ut ita fœnus exigere posset, atque ab hoc principio hujus materiæ determinatio pendere videtur.

ROMANA REDUCTIONIS CENSUUM

PRO UNIVERSITATE CREDITORUM.

Casus disputatus coram Congregatione deputata, & resolutus ut infrà.

An & quando Princeps possit, vel debeat reducere fructus censuum jam impositorum ad minorem summam, illamque taxare, etiam in futurum.

SUMMARIUM.

1 *Casus controversiæ.*
2 *De motivis reductionis.*
3 *Status causæ.*
4 *De potestate Principis tollendi jus tertii.*
5 *De eodem, & quod de ea in foro externo non sit agendum.*
6 *Sensus authoritatis contra reductionem.*
7 *De materia* cap. suggestum *super reductione contractus ad justitiam.*
8 *De antiqua quæstione, ejusque determinatione in censu personali.*
9 *De taxa decem pro centenario.*
10 *De introductione census consignativi in Italia.*
11 *De antiquis gravissimis usuris.*
12 *De alia decisione quæstionis, de qua, n.* 8.
13 *De forma tradita per constitutionem Pianam.*
14 *Taxa decem pro centenario est generalis, non autem localis.*
15 *De non acceptatione ubique dictæ Pianæ Constitutionis.*
16 *De antiquis reductionibus, in qua specie censuum procedant: Et de differentiis inter census antiquos, & modernos juxta Pianam Constitutionem.*
17 *De circumstantiis super regulatione pretii, vel fructuum.*
18 *De æstimatione jurium ad vitam.*
19 *De ratione reductionis censuum cum Communitatibus.*
20 *Quod reductio, vel taxa potius esset præjudicialis pauperibus, & indigentibus.*
21 *De taxa fructuum, vel usurarum decalium.*

DISC. XXXII.

1 POst jam sequutam moderationem usurarum Judæorum à decem, & octo ad duodecim pro centenario, ut advertitur *in adnotationibus ad disc.* 6. *de Usuris*: Aliqui, sive debitores, sive zelatores, proposuerunt eidem Pontifici Clem. X. ut reductionem quoque censuum ex eisdem rationibus, data sua proportione, faceret, tam eorum, qui jam retroactis temporibus impositi fuerunt usque ad summam permissam per Bullam Nicolai V. vel circa ea, quando bonorum stabilium fructus erant majores, ac etiam majores erant fructus locorum montium ex insinuatis *dicto disc.* 6. quam etiam in futurum creandorum; Ac propterea forte eadem Congregatio quæ dictam reductionem usurarum judaicarum fecerat, vel alia ad id deputata, nulla demandata interessatorum citatione, jam erat in voto eam consulendi, ubique uniformem ad rationem quinque pro centenario, quam potius pinguem creditoribus reputabat, dum fructus locorum montium hoc tempore currebant ad quatuor, illi verò stabilium, minus.

Ex duplici autem motivo hujusmodi Consulentes moveri supponebatur; Primò nempè quod illi census, qui erant à septem, & octo, ac magis, hodiè redacti videntur ad quam- 2
dam speciem magnæ injustitiæ, & læsionis, quod quoque propterea intrent termini text. *in c. suggestum, de decimis pluries* sub diversis materiis insinuati, & præsertim *eod. tit. de decim. disc.* 3. quod scilicet quando contractus, vel distractus habentes tractum successivum, quamvis in sua creatione sint justi, sed tractu temporis efficiantur valdè injusti, & læsivi, reduci debeant ad justitiam.

Et secundò ac magis, ob tot exempla ferè omnium principatuum, vel regionum orbis catholici, & præsertim in Germania, in Hispania; Gallia, Polonia, & alibi, quod Reges pro tempore hujusmodi reductiones fecerunt ex relatis per Leotar. *de usur. qu.* 48. Olea *de cess. jur. tit.* 7. *qu.* 3. *n.* 32. & alios de hac censuali, vel usuraria materia agentes, frequenter.

Ponderando etiam quod in hoc principatu id quoque practicatum fuit per *Clem.* 8. in censibus Communitatum, *ut ex ejus constitutione* 6. *in Bullar. impress. etiam* apud Cenc. quod etiam in communitatibus Regnorum utriusque Siciliæ aliorumque principatuum Italiæ practicatum habetur, & per consequens eis videbatur quod provisio esset multum justa ac Reipublicæ utilis & plausibilis.

Habita itaque de his notitia per nonnullos creditores habentes præsertim census in summis valdè considerabilibus ad sex, & septem pro centenario cum magnatibus ac personis potentibus, ex quarum parte supponebatur quod sub nomine eorumdem Zelatorum, qui dictam reductionem usurarum judaicarum prosequuti fuerant, id promoveretur, obtinuerunt audiri, Ac propterea ad eorum instantiam à me & aliis 3
desuper scriptum fuit in jure in contrarium, istaque oppositio produxit, ut sub silentio res remanserit.

Scribentes itaque contra istam reductionem distinguebant duas inspectiones; Unam scilicet super reductione censuum jam impositorum ita derogando contractibus, atque tollendo jus certum tertio quæsitum ex propria provisione; Et secundò super taxa futurorum; Super prima verò magis insistebant utpotè circa id quod intererat, eam dicendo longè ma- 4
gis exorbitantem, dum ita videbatur lædi jus naturæ, & gentium; ac propterea nimium se diffundebat in defectu potestatis tollendi jus tertii ex contractu, propriave provisione, reassumendo ea quæ plenè habentur deducta per Fagnan. *in cap. consuluit, de cleric. agrot.* & per alios *à me relatos sub tit. de regal. disc.* 148. ubi late de hac materia potestatis derogandi juris tertii.

Ego verò, neglecto hoc assumpto potestatis, dum in iis, quæ originem ac dependentiam habent in jure positivo, qua- 5
tenus pertinet ad forum externum, fabulosum hodie videtur disputare de potestate Principis in suo Principatu, & coram suis officialibus, quidquid sit quoad internum, ex deductis *eod. disc.* 148. & 177. & *in tit. de feud. disc.* 9. & 12. & in aliis Potissimè verò ubi non agatur de provisionibus particularibus, per quas tollatur jus uni ut detur alteri personæ in particulari, ac propterea subesse valeat ratio, vel suspicio privati amoris, vel odii, sed agitur de provisionibus per viam legis generalis, ex motivo causæ publicæ, & levaminis populorum, juxta tot exempla antiquorum Græcorum & Romanorum super reductionibus, vel moderationibus usurarum, quæ tunc erant licitæ, atque publicè exercebantur.

Restringebam discursum ad justam, & congruam regulationem voluntatis, & an rationes, quæ pro reductione proponebantur, essent, necne probabiles, sive de præteritis sive de futuris contractibus ageretur; Atque in hoc dicebam 6
(etiam in sensu veritatis) id non solùm esse improbabile, sed etiam impracticabile, ac reipublicæ potius perniciosum,

adeout

adeout majus gravamen futurum esset in iis; quos sublevari debere supponebantur.

Priusquam verò ad discurrendum descenderem, præmittebam, quod sicuti negligebam motivum defectus potestatis ab aliis promotum, ita è converso omnino negligi, atque in
7 nulla penitus ratione haberi merebatur motivum pro reductione ut supra consideratum, læsionis, & injustitiæ ad terminos text. *in cap. suggestum*, quoniam ad hunc effectum non sufficiat illa læsio, quæ simplex & ordinaria dicitur juxta terminos text. *in l. 2. C. de rescind. vend. & cap. 2. de empt. & vendit.* Quinimò neque illa quæ dicitur enormissima, redolet dolum præsumptum aptum ad anullationem juxta deducta *sub tit. de empt. & vendit. disc.* 27. sed debet esse adeò magna, & excedens, ut redoleat iniquitatem, ideoque ad rem nullatenus id erat adaptabile, dum neque aderat ordinaria ultrà dimidium, ut proximè advertitur, *& sub tit. de emphyt. disc.* 54.

Assumendo itaque discursum advertebam in primis ad convincendum æquivocum, cum quo procedebatur, circa exempla, Germaniæ, Hispaniæ, Poloniæ, & Galliæ aliarumque
8 regionum ultra montes, quod scilicet retroactis sæculis in præfatis regionibus præsertim verò in Germania, magna, & celeberrima inter Theologos, & Canonistas fuit quæstio super validitate illius census consignativi, qui sine fundo fructifero certo, & capaci creari solebat cum sola obligatione generali personæ, & bonorum, & qui census pro modernorum usu loquendi ad differentiam census creati super fundo certo ad præscriptum Bullæ Pianæ dicitur personalis.

Occasione autem convocationis Concilii Constantiensis pro extirpatione adeò diuturni, ac perniciosi schismaticis, quod per annos quadraginta viguerat, adeout adessent tres qui eodem tempore se pro Pontificibus in diversis regionibus gererent, proposita, & examinata fuit ista quæstio, non quidem super majori, vel minori quantitate, seu taxa fructuum, sed super ipso contractu in genere; Atque ex magis communi sensu Patrum in eo Cœtu congregatorum, non tamen in forma concilii, neque in conciliaribus sessionibus & actis, questio decisa fuit pro validitate ex testimonio plurium, quos refert Leotar. *d. q.* 48. atque est nimium verisimile testimonium utpote comprobatum à gestis ad breve tempus per Martinum V. qui in eo Concilio cum singulari prærogativa, non solum à Cardinalium collegio, sed ab aliis Ecclesiæ universalis nomine, Pontifex electus fuit; Cùmque illinc ad octo annos nempè de anno 1425. (cùm Concilium fuerit de anno 1417.) nova exorta fuerit quæstio, non quidem super substantia contractus, utpote jam decisa, sed super taxa, seu
9 quantitate fructuum, ista decisio fuit intra metam decem pro centenario, ut patet ex ejus constitutione registrata inter *Extravagantes communes sub tit. de empt. & vend. extrav.* 1. & apud Duard. *in tract. de censib. in princ.* Atque eandem taxam paulo post Nicolaus V. Martini mediatus successor, de anno scilicet 1452. statuit pro Regnis utriusque Siciliæ, ita implicitè, seu præsuppositivè declarando contractum in substantia validum & licitum, ut patet ex ejus constitutione registrata inter pragmat. Regni Neapol. *pragm. 1. de censib.*

Cùm etenim ista species contractus census consignativi me-
10 diante pecunia, usque ad hæc tempora in Italia ignoti, introductus esset, non solùm in Germania, sed etiam in Hispania, & præsertim in Aragoniæ, Cataloniæ, Valentiæ regnis tunc constituentibus Coronam distinctam ab altera Castellæ & Legionis ex insinuatis *sub tit. de præem. disc.* 29. atque Alphonsus possessor istius Coronæ, quæ usque à tempore Caroli I. juxta seriem, de qua *sub tit. de feud. disc.* 20. annexum habebat quoque Regnum Siciliæ ultra pharum, ex adoptione Reginę Joannæ secundæ conquisivisset etiam regnum alterius Siciliæ citra pharum, quod aliàs Apuliæ dicebatur; ex moderno autem loquendi usu Neapolitanum dicitur; Hinc iste Rex in his quoque regnis Italiæ istam speciem contractus introducere curavit, cùm authoritate & approbatione Sedis Apostolicæ, ut patet ex dicta constitutione registrata ut supra inter pragmat. dicti Regni Neapolitani *sub tit. de censib. pragm.* 1. ac etiam apud Duard. *dict. tract. de censib. in princ.* aliosque Siculos scriptores nimium frequenter agentes de isto censu, quem bullarem propterea dicunt.

Nimiumque probabile est de ista introductione præfatum
11 Regnum, pro istorum Italiæ regnorum beneficio, ac utilitate sollicitum fuisse, ad eximendum subditos à gravissimis pro illorum temporum conditione currentibus usuris, quæ ad minus erant ad rationem triginta trium, & aliquid plus pro centenario, adeòut infra triennium æquarent sortem; Quinimò non desunt referentes quod quandoque infra annum sortem adæquarent, unde prodiit nostrorum majorum simplicitas opinandi quod illæ usuræ centesimæ, de quibus fit mentio in corpore juris civilis, ac etiam apud antiquos scriptores hinc eandem sortis adæquationem intra annum importarent, & sic centum pro centum ex relatis *sub tit. de usur. disc.* 6. ideòque præfata taxa decem pro centenario nimium suavis, atque debitoribus commoda & proficua remanebat; Ac propterea edocemur quales sint effectus temporum, & rerum mundi vicissitudines.

Sed quoniam in Germania non acquiescebant illi, qui de istius contractus validitate in genere dubitabant, ac propterea in aliquibus illius provinciæ diœcesibus, non obstante 12
præfata decisione sequuta in Concilio Constantiensi, non autem per Concilium, ac etiam non obstante dicta constitutione Martini, denuò excitata fuit quæstio, idcircò Calixtus III. præfati Nicolai immediatus successor de anno 1455. præfatam Constitutionem Martini confirmavit, atque contractum denuò validum declaravit, eademque constitutio registratur etiam apud Duard. *ubi supra, & alibi*.

Hoc tamen non obstante, cùm in illa provincia jam radices emisissent illæ hæreses, quæ deinde à temporibus Leonis decimi citra, adeò altas produxerunt arbores, hinc seque- 13
batur quod dubitantes præfatæ duplici Pontificiæ determinationi, ac etiam judicio magis communi Patrum in generali Concilio congregatorum non acquiescebant, eorumque dubitatio irrepserat, quoque in Galliam, & in Italiam aliasque Provincias; Ac propterea non modica in dies resultabant inconvenientia & conscientiarum inquietudines; Quare S. Pius V. ut hujusmodi quæstionum, & inconvenientium occasionem eradicaret, certam huic contractui præscripsit formam, cum ejus constitutio 79. in bullario novo registrata etiam apud Cenc. & Duar. *in d. tract. de censib.* & 14
apud alios, ut scilicet ultra formam pecuniæ enumeratæ, & irrepetibilitatem ex parte creditoris, etiam ex pacto rescissorio in casu moræ, ac perpetuam redimendi libertatem ex parte debitoris, quàm receptum est accidentalia potius respicere; deberet census constitui super re stabili, seu quæ pro stabili habeatur, certis finibus designata, ac fructifera, & capaci, adeòut fructus census excedere non possint ipsius fundi censiti fructus, quodque creditor ejusdem fundi peremptionis periculo subjaceat, ut eo chasmate, seu aliàs citra debitoris culpam pereunte, census pereat, atque creditor sortis patiatur jacturam; Ubi verò in toto, vel in parte fructus deficerent, vel minuerentur fructuum quoque cursus cessaret, sive ad solam ratam capacitatis obtineri possent, nulla facta provisione super ipsorum fructuum taxa, ac propterea implicitè approbata remansit dicta taxa Martini & Nicolai decem pro centenario, quàm magis communiter receptum est esse generalem, non autem localem, ut aliqui credunt ex relatis per Cenc. & Duard. *in eorum tractatu de censib.* & per Leotar. *in dict.* (docto quidem nimiumque elaborato cum omnimoda & singulari diuturna viginti duorum annorum applicatione) *tract. de usur.*

Non tamen ubique ista Constitutio Piana recepta fuit, dum in præfatis Regnis Hispaniarum Coronæ Aragoniæ continuare professi sunt, ac profitentur cum præfata bulla Nicolai 15
V. & in aliquibus Germaniæ partibus, & forsan etiam Galliæ, idem sequutum est ut continuaretur cum constitutionibus Martini & Calixti, quinimò in ipsamet Italia præfatum Siciliæ regnum ultra pharum expresſè & positivè illam acceptare renuit, atque ab ejus observantia dispensationem obtinuit à Gregorio XIII. dummodo aliqua servarentur; in reliquis continuando cum dicta bulla Nicolai, ut patet ex Gregorii constitutione registrata quoque apud Cenc. & Duard. eademque prætensio saltim in parte circa formam pecuniæ numeratæ, atque circa pacta rescissoria; viget in Tribunalibus sæcularibus Regni Neapolitani ex relatis *supra, hoc eod. tit. disc. 1. & in aliis.*

His itaque sic stantibus; Prorsùs erroneum esse dicebam in hodiernis censibus creatis, vel creandis ad formam præfatæ Pianæ constitutionis, exemplum trahere ab iis, quæ in re- 16
troacto decimosexto sæculo, vel in alio antecedenti per Carolum V. aliosque Imperatores in Germania, atque per Reges Hispaniæ, Galliæ, & Poloniæ diversis temporibus statuta fuerunt circa reductiones illorum censuum potius personalium, qui de usurarum, sive interusuriorum natura potius sapere videntur, ob longam, ac notabilem differentiam, quæ inter unam, & alteram speciem dignoscitur; In dicta etenim antiqua specie, creditor nulli subjacebat periculo peremptionis, vel infructuositatis fundi, neque perpetuæ prohibitioni repetendi sortem, præsertim in casu moræ, & inobservantiæ, aliisque non subjacebat vinculis & obligationibus per dictam Pianam Constitutionem inductis & præsertim illi pe-

necessitatis retrovendendi, quæ etiam est pars pretii; Ac propterea, quamvis ex tunc consideratis motivis à præfatis tribus Pontificibus, Martino, Nicolao, & Calixto, contractus probatus fuisset tanquam licitus, attamen videtur quod aliquam habeat speciem mutui, sive ab eo non multum differat, atque fructus quamdam speciem habeant usurarum, recipientium taxam per modum regulæ generalis, uniformis absque eo quod intrent considerationes, de quibus in altera specie census ad formam constitutionis Pianæ, in qua è converso vigent dictæ considerationes, & præsertim illa periculi peremptionis, vel infructuositatis fundi, ob quod, utique pretium diversimodè regulandum est; cum pericula, aliaque onera dicantur pars pretii.

Et per consequens nullatenus in hac ultima specie dari potest certa, & uniformis taxa pretii ob diversam qualitatem fundi censiti, ex qua pendet major, vel minor probabilitas periculi; Prorsus etenim improprium est dicere, ut eodem modo regulari debeat census impositus super aliquo castro, vel magno casali, seu conspicuo prædio, aut palatio à peremptionis, vel infructuositatis periculo magis exempto; quam super parvis domunculis, ex ignobilibus cæmentis constructis, ideòque de facili subjectis ruinæ, vel super vineis ob desertam culturam de facili infructiferis, cum similibus, juxta suam proportionem.

Considerari quoque solent aliæ circumstantiæ hujusmodi pretium regulantes, de quibus apud Cenc. *hoc tr. qu.* 47. *n.* 16.
17 *& seq.* Leotard. *de usur. q.* 59. *n.* 22. Fagnan. *in cap. in Civitate, de Usur. n.* 22. *& seqq.* Carena, seu Moneta apud eum *resol.* 174. *& alios*, super qualitate scilicet locorum, quoniam aliud est, in magnis Civitatibus & Emporiis, aliud verò in parvis locis in quibus major pecuniæ penuria habeatur; Quinimò in eadem specie Civitatum, vel emporiorum, aliorumque locorum; consideretur discretio locorum; & provinciarum, majoris, vel minoris commercii, sive majoris, vel minoris abundantiæ pecuniæ. Nec non inspicitur etiam quantitas investimenti, dum quotidiana praxis docet, quod in Urbe investimenta censuum super casalibus, vel palatiis, aliisque magis, ac tutis fundis, vix fiunt ad quatuor, imò tria pro centenario, & minus, & tamen in valdè adjacentibus locis intra Districtum, in quibus ob qualitatem fundorum, & personarum, fiunt parvi census super exiguis fundis ad septem & octo & ultra, cum similibus considerationibus; Inter quas etiam in eodem loco viget illa qualitas personarum, ut (E. G.) docet praxis in Civitate Neapolis quod inter idoneos privatos vix reperiuntur investimenta ad dictam rationem scut. quatuor pro centenario, & minus, & tamen Barones, etiam cum difficultate inveniunt ad septem, & octo. Igitur fabulosum videtur hanc uniformem taxam statuere, non distinguendo loca tempora, bona, personas & alias circumstantias, ut supra; Ac propterea contra hanc uniformem reductionem benè scribunt Fagnan. & Carena, seu Moneta apud eum, ubi supra & alii.

Atque ad id conferunt ea quæ contra uniformem regula-
18 tionem, seu æstimationem vitæ hominum habentur *sub tit. de Regal. disc.* 30. *& sub tit. de Donat. disc.* 54. & alibi cum similibus.

Prout ad rem non facere dicebam dicta exempla reductio-
19 num censuum cum Communitatibus, ob pariter longè diversam rationem; Communitates etenim ob bella, aliasque nostrorum temporum calamitates, effectæ sunt impotentes ad restitutionem sortis & extinctionem censuum, neque de facili inveniunt dantes pecunias sub minoribus fructibus, ut extinguant census antiquos graviores, cumque illæ sunt sub cura & peculiari administratione Principis, atque in eis vigeat magis proximè ratio publicæ necessitatis, vel utilitatis, atque in prædiis, & bonis. Communitatum non ita adaptentur dictæ ponderationes circa peremptionem fundorum; Hinc proinde istæ generales provisiones symbolizare videntur illis, de quibus supra in censibus personalibus; Istæ verò rationes (quidquid incidenter, & inconsideratè deducat Larrea *alleg.* 3. 23. *&* 31. *& dec.* 11.) non procedunt in privatis, in quibus se regulando ex notoria praxi, intrat clarum dilemma, quod aut ipsi sunt idonei, atque bonos & tutos fundos habent à dicto peremptionis, vel infructuositatis periculo minus exemptos; Aut non; si sunt idonei de facili invenient dantes pecunias ad census sub moderatis fructibus juxta usum currentem, ut census graviores extinguere possint ob penuriam investimentorum; Et si non sunt idonei, tunc, ut præmissum est, ipsum periculum dicitur pars pretii, atque producit fructus majores.

Quinimò ponderabam quod ista taxa uniformis grava-
20 men potius ac præjudicium pareret personis indigentibus, parumque tutis, pro quarum levamine eam fieri supponebatur, quoniam ita non de facili reperirent datores pecuniæ, qui ob incommodum majoris fructus tanquam per speciem aleæ, cùm personis minus tutis, & super prædiis periculosis ut supra faciunt in vestimenta præsertim exigua, ac propterea ita esset magis eos supponere usuris, & suffocationibus Judæorum, aliorumque fœneratorum, & per consequens ex pluribus incongruum, ac improbabile dicebam quod in hac materia cadere posset taxa uniformis regulanda ex usu unius Civitatis, vel Regionis, sed solùm attendi deberet antiqua taxa decimæ partis ubique, ne illam excedere liceat ob præfatas Apostolicas determinationes, sed intra illam major, vel minor conventio normam reciperet à singulorum casuum circumstantiis, ut supra.

Hujusmodi verò taxa generica congruè videtur illis interusuriis, quæ pro credito pecuniario eam uniformem ac genericam habent, ut (E. G) in Urbe est taxa fructuum, seu usurarum dotalium ex Statuto, ut ex mutatione temporum mereatur reductionem ex insinuatis *sub titulo De dote, disc.* 161. *& in aliis* cum similibus; Atque ad idem conferunt ea quæ habentur *disc.* 103. *de Regal.* in proposito reductionis fructuum locorum montium super potestate Principis faciendi hujusmodi reductiones.

ROMANA CENSUS PRO CAPPELLANIS GREGORIANIS CUM PAULA SCIAMANNA.

Casus disputatus coram Prælato Judice commissario.

De peremptione census ob peremptionem fundi censiti quamvis postea reædificetur.

SUMMARIUM.

1 *Facti series.*
2 *De materia* text. in l. benè à Zenone.
3 *An census duret post fundi censiti devolutionem.*
4 *Quomodo Judices, & Consulentes segerere debeant pro decisione causarum.*
5 *De peremptione census ob peremptionem fundi censiti.*
6 *Quid ubi reficiatur.*
7 *An perempto fundo urbano, habenda sit ratio soli.*
8 *Quando peremptio ædificii non faciat cessare censum.*

DISC. XXXIII.

DEvolutis ad Cameram Apostolicam duabus domibus 3
de ejus directo dominio per obitum ultimi investiti; Gregor. XIII. de anno 1580. eas liberè, ac pleno jure concessit cappellæ Sanctissimi Sacramenti Basilicæ Lateranensis, pro duobus cappellanis, qui propterea Gregoriani nuncupantur; Cùmque per inundationem magnam Tyberis sequutam de anno 1598. sub Clem. VIII. ruinam passæ essent, cappellani eas concesserunt cuidam Rozzio ut eas reficeret, eisque potiretur per annos viginti, ut patet ex *dec.* 557. *p.* 1. *rec.* dictoque termino elapso, ideòque dictis domibus reversis ad cappellanos, contra istos Mileti pro quodam censu possessores imposito ante devolutionem egerunt in judicio Salviani, vel ex alio simili remedio, proditisque pluribus sententiis hinc inde, quarum posteriores fuerunt ad favorem Cappellanorum, adversus ista Paula Miletorum hæres obtinuit committi causam restitutionis in integrum Prælato, à quo credo quod prodierit sententia reis conventis favorabilis, cum post unicam informationem pro eis datam, amplius de causa actum non audierim.

Tria itaque per causæ Patronum pro Reis conventis, & pro justificatione trium conformium promovebantur motiva in præteritis instantiis probabiliter deducta; Primò nempè quod cum bona possiderentur ex libera, & plenaria concessione supremi Principis, possessor esset tutus, ad terminos text. *in l. omnes, & bene à Zenone, C. de quadrien. præscr.*

Secundo quod ob subsequutam devolutionem ad dominum directum, resoluta essent omnia vincula & onera, adjecta per dominum utilem, ad regulam tex. *in l. lex vectigali, ff. de pign.* Et tertiò quod ob peremptionem fundi censiti periisset quoque census ad præscriptum Bullæ Pianæ.

Super primo motivo, ad illud more Advocati comprobandum, deducebam ea, quæ ad materiam dicti text. *in l. benè à Zenone*, habentur *sub tit. de Donat. disc.* 43. Verùm reflecten- 2
cto ad veritatem pro stylo liberè clientibus, vel causæ Patrono insinuatam, dubitabam de motivi relevantia ex eisdem dubitandi rationibus deductis in proximo allegato *disc.* 43. quod

quod scilicet dictarum legum dispositio procedat, quando Princeps sciens, & volens, bona, vel jura alteri concedat ex illa potestate, de qua agitur *sub tit. de Reg. jl. disc.* 148. Secus autem quando concedat rem, quia credat esse suam, pleno jure ratione devolutionis, ignarus juris alieni, ex altera regula desumpta *in l. 2. §. si quis à Principe, ff. ne quid in loco pub.* quod scilicet omnis concessio Principis in dubio facti præsumitur absque præjudicio juris tertii, cui præsumptio est illum noluisse præjudicare ex deduct. *d. disc.* 148. *de Regal. & disc.* 5. *de serv. & alibi pluries.*

Super secundo deducebam ea, quæ *ex dec.* 1712. Cocein. *reper. dec.* 86. *p.* 5. habentur *sub tit. de emphyt. disc.* 8. super resolutione hypothecarum, aliorumque onerum, quæ in re emphyteutica per emphyteuram adjecta fuerint facto casu devolutionis, quod etiam insinuatur *sub tit. de feud. disc.* 1. *& alibi pluries*, & in his terminis Cenc. *q.* 22. *n.* 8. *& seqq.* Spad. *cons.* 137. *&* 193. *lib.* 3. & communiter, cùm sit principium certum.

Verùm pariter reflectendo ad veritatem advertebam, certum, ac tutum judicium desuper efformari non posse absque melioti, magisque distincta notitia facti, ejusque circumstantiarum, ex quibus revera hujusmodi quæstionum decisio pendet; Ac propterea dignoscitur consuetus error desuper procedendi cum hujusmodi generalitatibus, in abstracto, cùm id pendeat ab inspectione qualitatis concessionis, an scilicet sit hæreditaria, sive an contineat clausulas, & verba ex quibus hypothecandi, & aliàs obligandi facultas resultet; Aut an census, vel aliud onus impositum sit cum assensu domini puro & libero, non autem qualificato à clausula *sine præjudicio*, cùm tunc transeat res ad dominum ita affecta ex deductis *d. lib.* 1. *de feud. disc.* 1. *& in aliis pluries eod. tit. ac etiam in d. sua propria sede de emphyt. & alibi.*

Ac propterea Judices & Consulentes edocendi sunt, quod in forensibus controversiis decidendis incipiendum non est à studio juris, cum apertura librorum, neque conceptus efformandus est cum regulis & conclusionibus juris generalibus, & in abstracto, sive cum authoritatibus & decisionibus quæ in diversis prodierint casibus, sed incipiendum est à studio processus, & scripturarum pro habenda benè distincta notitia facti, ejusque circumstantiarum, eisque præcognitis reflectere ad regulas, & conclusiones juris, magis verò ad circumstantias facti, militantes in aliis casibus, de quibus loquantur decisiones & authoritates, atque ex combinatione reflectendum est ad applicationem congruam, in qua totus est punctus.

Magis itaque solidum videbatur tertium motivum peremptionis fundi, stante ejus casu jam firmato *in d. dec.* 557. *p.* 1. *rec.* nimium quoque verisimili ob notorietatem casus; Posita enim ruina, seu peremptione, de plano resultat effectus peremptionis census, ob literalem dispositionem Bullæ Pianæ, ac etiam ob rationem in præcedentibus pluries insinuatam, ut hoc periculum salvet contractum censualem ab illa suspicione mutui fœneratitii palliati, quæ prius habebatur, juxta disputationem habitam in Concilio Constantiensi, & habetur apud Cenc. *hoc tract. q.* 101. Leotar. *de usur. q.* 57. *n.* 1. *& seq.* de Rosa *consult.* 61. *n.* 29. *&* 30. Rota apud Mantaned. *dec.* 664. & passim, cum pariter sit principium certum.

Et quamvis domus postea refecta, seu reædificata fuerit; Attamen cum non fuerit simplex refectio, vel restauratio ejusdem ædificii, adeòut existere ac durare dici valeat antiqua substantia, refectio autem pertutiat accidentia, sed illa potius dici valeat ex integro, tanquam per speciem novæ ædificationis, tunc quamvis pro hujusmodi reædificatione deservierint antiqua cæmenta, non per hoc census reviviscit, nisi quarenus refectio sequuta fuerit pro restitutione antiqui status immutati, ex voluntaria, vel culposa devolutione, vel ruina, quæ in præjudicium creditoris censuarii fieri non potuerit juxta distinctiones, de quibus *sub tit. de credit. disc.* 24. *& sub tit. de legitima & detract. disc.* 35. & habetur apud Cenc. & Leotar. *ubi supra*; Atque ad idem conferunt ea quæ habentur *sub tit. de Jurepat.* in proposito reædificationis Ecclesiæ, ob quam acquiratur juspatronatus, quod non acquiritur ob solam restautationem, sive etiam citra necessitatem ob reductionem ad majorem, & sumptuosiorem structuram. Sive ea quæ habentur *sub tit. de decimis* in proposito novalium, ex quibus decimæ solvendæ non sunt, an scilicet & quando agri, alias fructiferi, & decimabiles, deinde verò ob aquarum inundationes effecti inculti, & infructiferi veniant sub genere novalium, si cum exsiccationibus, aliisque bonificationibus priori culturæ & statui restituantur, *ut præsertim disc.* 9. *d. tit. de Decimis*, cum similibus, quibus eadem congruat ratio, quæ omnium rerum est, vel esse debet regula.

Clarius verò in hac facti specie, præmissa de plano procedere dicebam ex eo quod in hoc novo ædificio, nulla ratio pro ejus fructu habenda videbatur de solo; Tum quia in ædificiis urbanis, in quibus frequentius fructus non correspondent sumptibus fabricæ modica est illa participatio retenda solo, *de qua disc.* 35. *de detraction. & in supplemento*; Tum clarius quia solum non erat de dominio debitoris, seu impositoris census, sed Cameræ, ideòque hypothecæ desuper contractæ cadebant solum super ædificio per eum, vel ejus authores constructo, cujus ratione fundus erat fructifer, & non aliàs, ut in hujusmodi prædiis urbanis hominum habitationi principaliter deservientibus contingit; Secus autem ubi ageretur de illis fundis, in quibus adsit quidem opus manufactum fabricæ, in quo verificetur omnimoda casualis ruina, cum nova constructione, seu reædificatione ex integro, sed fructus proveniant potius ex solo, aliaque rei aptitudine, adeout materiale ædificium sit potius quid accessorium, atque importet quid modicum comparativè, Ut (E. G.) contingit in molendinis ad aquam, seu ventum, aut in casulis, vel apothecis quæ sint in loco nundinarum, aut in loco apto transitus viatorum pro exercitio tabernæ, seu cauponę, cum similibus, cum tunc major fructus consistat in qualitate situs, vel respectivè in aviamento, vel in jure privato habendi illud ædificium cum similibus; Ideòque firmum remanet id quod insinuatum est, ut forensium controversiarum decisio frequentius pendeat potius ex facto quàm ex jure, id est ex hujusmodi circumstantiis, non autem, ex regulis, & conclusionibus generalibus.

ROMANA CENSUS PRO CAROLO GHERARDO CUM N. DE SANCTO PETRO.

Casus disputatus coram A. C. seu Prælato deputato.

An ratione falsæ assertionis super pertinentia, vel libertate fundi censiti, qui detegatur non proprius, vel aliis hypothecis, & vinculis obnoxius fiat locus; nec ne rescissioni contractus & repetitioni sortis; vel potius admittatur subrogatio alterius fundi.

SUMMARIUM.

1 *Facti series.*
2 *De conclusione principali quod in casu falsæ assertionis liceat repetere sortem.*
3 *De origine, & introductione contractus censualis.*
4 *Quare aliquibus DD. ultramontanis, vel Regnicolis non sit deferendum.*
5 *De ponderationibus faciendis circa authoritates DD.*
6 *Quod male adhibeantur termini emptionis & venditionis.*
7 *Ad quid inducta sit necessitas fundi, & de aliis cautelis.*
8 *Quando fundus detegitur non liber, sed sufficit, id attenditur.*
9 *De subrogatione ubi detegatur alienus, vel insufficiens & de ratione, adducuntur similia.*

DISC. XXXIV.

IMposito per Carolum censu super quibusdam bonis stabilibus extra Urbem in ejus patria existentibus, quæ juxta solitum formularium narrata fuerunt propria, capacia, & libera ob omni servitute, vinculo & hypotheca, cum pactis rescissoriis in casu contrario; Cum deductum esset eadem bona per alios possideri prætendentes ad se pertinere cum exclusione Impositoris in Urbe morantis replicantis, quod aliorum possessio esset spoliativa & intrusiva ob ejus absentiam; Hinc creditor, ad cujus favorem census creatus fuerat, impositorem pulsavit ad docendum de libertate & pertinentia fundorum, sit minus alium fundum subrogandum; Cumque nec oblatio facta esset, creditor autem mutato consilio instaret pro rescissione contractus & restitutione sortis, fretus authoritate Cenc. *de censib. q.* 106. *n.* 4. *& concordantium apud eum*, & præsertim Gratian. *dec. March.* 13. ut in electione creditoris repositum sit agere, vel pro subrogatione alterius fundi capacis, vel pro repetitione sortis; Atque Judex in hanc partem inclinarent, non obstantibus deductis apud Marin. *in resol.* 195. *lib.* 1. à me ex tempore desuper allegat. quasi quod cum plurium casuum distinctione, potius id admittere videatur quando agatur de isto casu, quod fundus detegatur non suus, sed alienus, cum propriè ipse agat de casu diverso, quod fundus esset quidem proprius, sed obnoxius quibusdam hypothecis, quibus non obstantibus remaneret

capax,

capax, & de quo etiam casu plenè agit Prat. *observ.* 28. qui ambo reprobare satagunt diversam opinionem Roviti *super pragm.* 1. *de censib.* ad favorem creditoris, ut sic locus pacto rescissorio, ubi præsertim istud expressè adjectum sit, & cum qua distinctione procedi videtur apud Grat. *d. dec.* 13. & qui omnes hincinde adhibent terminos contractus emptionis & venditionis, vel similes, de quibus *sub tit. de empt. & vendit. disc.* 11. *&* 18. *& in aliis*; distinguendo præsertim, an talis assertio sit dolosa necne, sive an sit in modico, vel in parte notabili.

Hinc scribendo pro debitoribus, retento præsupposito idoneitatis alterius fundi, qui offerebatur; Dicebam etiam cum sensu veritatis, quod pro eis respondendum esset, admittendo subrogationem, quodque pro meo judicio, claro æquivoco superius hinc inde allegati Authores & alii concordantes, laborare videantur, adhibendo supradictos terminos contractus emptionis & venditionis, vel similes, eo quia articulus cum diversis terminis tractandus esset.

Ad id itaque probandum, reassumebam ea quæ habentur supra *in Romana reductionis censuum, disc. præc.* quod scilicet iste contractus census consignativi utrique civili & Canonico juri ignotus esset, & de consequenti etiam ignotus antiquis, & primis utriusque juris Interpretibus, quinimò, præsertim in Urbe, & in aliis locis, in omnibus recepta sit Piana constitutio, neque mediis, sed solum modernis scribentibus post dictam constitutionem; Siquidem si qui habentur antiquiores de materia agentes, sunt Germani, & Hispani, aliiq; Ultramontani, qui loquuntur in terminis constitutionum *d. disc. præced.* enunciatarum, Martini V. & Calixti III. Vel sunt regnicolæ utrjusque Siciliæ, ultra, & citra pharum, qui loquuntur in terminis sæpiùs enunciatæ bullæ Nicolai V. cum qua in Regno Siciliæ ultra vivitur ex concessione Gregorii XIII. In altero autem citra cum eadem vivi prætenditur, atque de facto in Tribunalibus laicalibus vivitur, ex eo quod supponatur Constitutionem Pianam non esse receptam, quam vis Rota, & Curia Romana perpetuò hanc prætensionem rejecerit, *ut supr. disc.* 1. *& in aliis pluries.*

Id autem ad effectum quæstionis nimia consideratione dignum esse dicebam, ut non solum antiquis, sed etiam modernis Scriptoribus Regnicolis, ac Hispanis, & Germanis nullatenus deferti debeat, utpotè loquentibus cum d. præsupposito validitatis pacti rescissorii per dictas priores Constitutiones illam præsertim Nicolai non prohibiti, & cum quo præsupposito præsertim procedit Rovit. *ubi supra*, qui asserit hujusmodi pacta in eo Regno esse in viridi observantia.

Ista namque pacta per Constitutionem Pianam expressè reprobata sunt, ideòque istæ considerationes omninò in judicando habendæ veniunt, ut advertitur, *disc.* 35. *de Judic. & alibi*, distinguendo scilicet qualitates Doctorum, ac præsupposita, cum quibus ipsi loquantur, juxta regionum, vel Tribunalium diversas leges, vel opiniones, aut stylos, ut præsertim, ex proposito advertitur, *disc.* 161. *de Regal.*

Examinando itaque articulum, retentis terminis dictæ Pianæ Constitutionis; Advertebam clarum videri æquivocum adhibere dictos terminos emptionis, & venditionis, vel permutationis, & similes, atq; desuper inducere, vel ponderare leges civiles *Digestorum*, vel *Codicis* apud supra allegatos hinc inde inductas, vel ponderatas ex magna ratione differentiæ, Non solum quia, ut præmissum est, iste contractus præfatis legibus omnino ignotus est, earumque Interpretibus, sed etiam quia in contractu emptionis, & venditionis, vel dationis in solutum, aut permutationis, & simili, illius substantia consistit in ipsa certa specie in conventione deducta, dum unum ex substantialibus ejus requisitis est res certa, eique rectè congruit ratio individuitatis consensus, de qua *d. disc.* 11. *&* 18. *de empt. & vend. & alibi*, quod scilicet intentio Emptoris fuit emendi illam rem cum ea qualitate, quæ per venditorem narrata fuit; aliàs non emptur us, ideoque cogendus non est invitus diversam rem emere, sive eamdem diversæ qualitatis, ad vulgarem text. *in l. nec emere &c.*

Secus verò in isto contractu, in quo necessitas fundi certi fructiferi, & capacis per istam novam legem Pianam inducta fuit, pro subjecto periculi, cui creditor subjacere debeat ad effectum excludendi censum personalem, illamque dubitationem, quam Theologi habebant de ipsius usuraria infectione ratione mutui palliati, juxta seriem, de qua supra *d. disc. preced.* Ac propterea è receptum est deservire posse pro fundo rem alienam de consensu Domini, & creditori jus in re, vel ad rem non quæsti, cum sufficiat illud demostrari pro subjecto ad prædictum effectum periculi, peremptionis, vel infructuositatis; Et de consequenti prohibita non sit pro cautela creditoris generalis omnium bonorum obligatio, & conventio præstationis fidejussorum, sive cedulæ bancariæ, vel similium cautelarum; Id eòque longè diversa militat ratio inter unam, & alteram speciem contractus; maleque ab illo emptionis, & venditionis, aut simili infertur ad istum, in quo non curatur implementum in forma præcisa, sed benè attenditur in æquipollenti per quod obtineatur finis, ad quem introducta est, atque indemnitati creditoris æquè consultum remaneat, ut latius, magisque elaboratè præ cæteris habetur apud Prat. *d. observ.* 28.

Hinc proindè, quamvis in casu falsæ assertionis libertatis fundi, qui detegatur alius hypothecis, & vinculis obnoxius, de stricta juris censura, ubi præsertim assertor convincatur de mendacio, & dolo saltim præsumpto, atq; accedat pactum resolutivuum, huic locus esse debeat: Attamen ex dicta ratione receptum est, ut sufficiat doceri de capacitate, quodque narrativa verificetur in eo quod creditoris interest, juxta firmata *dec.* 56. *&* 64. post Cenc. cum aliis per Add. ad Greg. *dec.* 295. & Prat. *d. obser.* 28. *n.* 3. *&* 4. *cum seqq. & per tot.*

Ita pariter si detegatur fundus alienus, non autem proprius, sive proprius, sed absorptus, & insufficiens, debitor autem offerat subrogare alium fundum æquè idoneum, & capacem, ex eadem ratione id admittendum est, ut practicari in Tribunalibus Neap. testatur Prat. *d. observ.* 28. *n.* 72. & de Marin. *d. resol.* 195. *in fin.* atque fuisse practicatum in Rota patet ex *dec.* 1275. Seraph. *in fin.* cum tamen in dictis Tribunalibus laicalibus Neapoli aliqua urgeat ratio, ob quam posset esse locus rigori pacti, multò magis in Urbe, & in aliis locis, in quibus vivitur cum Constitutione Piana ut supra.

Ut etiam habemus à simili in obligatione præstandi aliquem in fidejussorem, quod si ille noler, vel non posset fidejubere, adhuc admittitur debitor alterum æquè idoneum subrogare, ut advertitur *disc.* 141. *de cred. n.* 10. atque docet praxis quotidiana ex eadem ratione, quod sufficit consultum esse creditoris indemnitari, atque obtineri finem, vel effectum, ac propterea in casu non implementi non agit creditor ad repetitionem sortis, sed ad ejus depositum loco cautionis juxta *dec.* 88. Greg. *sæpius supra.*

Neque præmissis obstare dicebam dictas authoritates Gratiani, & Cenc. Tùm quia primus convincitur de prædicto æquivoco, adhibendo terminos directos longè diversam rationem habentes; tum etiam quia dicunt quidem posse creditorem, unum, vel alterum petere, sed non defendunt ad hanc speciem, an debitore offerente subrogationem alterius fundi æquè capacis, & idonei, possit creditor recusare; Potissimè verò in hac facti specie, quod creditor jam hanc viam subrogationis elegerat, ideòque facta semel electione, variare non poterat juxta axioma, de quo apud Surd. *consil.* 264. Mantic. *dec.* 344.

COLONEN. CENSUS PRO SABOLINIS.

Responsum extra Curiam.

De sanatoria census ob non servatam formam pecuniæ numeratæ; Et de justificatione clausulæ *Constito de vero Credito.*

Et an defectus dictæ formæ vitiet totum contractus, vel potius in ea parte, in qua defectus adsit.

SUMMARIUM.

1 *Facti series.*
2 *An omissio formæ pecuniæ numeratæ vitiet contractum in totum.*
3 *Quando ista quæstio intret.*
4 *De effectu sanationis.*
5 *De justificatione Clausulæ* Constito de vero Credito.
6 *De eadem quæstione, de qua, n.* 2.
7 *Quando census valeat etiam sine forma pecuniæ numeratæ.*

DISC. XXXV.

CUm hæredes Raphaelis de Banchinis censum imposuissent ad favorem Joannis etiam de Banchinis in forte scut. quingentum, hoc est pro 417. ex causa quatuor censuum ab eorum authore impositorum, pro sc. 18. tunc habitis in pecunia numerata, reliquos verò 65. confessi fuissent jam habuisse, atque Joannes hunc censum cessisset Petro Mattheo genero in causam dotis, qui deinde illum cessit Sabolino, contra istum debitores opposuerunt nullitatem ob non servatam formam à Piana constitutione præscriptam, ac propterea creditor obtinuit à Papa solitam commissionem sanatoriam

toriam cum consueta clausula *Constito de vero credito* dictam Ordinario, qui censum sanavit in parte ; Alter verò Judex appellationis eam denegavit in totum ; Atque coram Judice tertiæ instantiæ meum desuper judicium ex parte creditoris peritum fuit.

In motivis autem editis per Judices primæ, & secundæ instantiæ assumpta fuit disputatio quæstionis, an omissio istius formæ in parte, vitiet in totum, vel potius causet vitiationem partis ; Et in qua quæstione Felician. & alii se-
2 quuntur hanc posteriorem, ut detur vitatio in parte tantum ex ratione individuitatis materiæ, & quod tanta sit utilitas respectu totius, quanta partis respectu partis, alii verò priorem, ut detur vitiatio in totum, ex ratione individuitatis formæ, sive ex altera individuitatis consensus, ut patet ex deductis super utraque opinione per Cenc. *tract. q.49. n. 1. & 25. cum seqq.* & Leotar. *de usur. q. 56. n.23. & q.59. n. 44.* qui ambo, posteriore cum priori sensu procedente, primam opinionem pro vitiatione in totum sequuntur, atque in puncto juris veriorem probare profitentur.

Dicebam tamen quod, quidquid sit de unius, vel alterius opinionis veritate, extraneum videbatur, hujusmodi quæ-
3 stionem assumere, utpotè extra punctum, de quo agebatur, & super quo, effugiendo, superfluas evagationes, est strictè immorandum; Dicta etenim quæstio intrat, quando servata forma in parte, & in parte non, disputaretur coram Judice in solo puncto juris de hujusmodi quæstione, secus autem, dum creditor agnoscendo nullitatem ad ejus difficultatem removendam, obtinuit à Papa sanationem illius defectus qui est nullitatis productivus, quoniam tunc cessare dicitur ipsa quæstio in radice, dum sublatum est illud obstaculum, à quo nullitas in parte deducitur.

Sanationis etenim hujusmodi effectus unica ratio est tollere de medio in hac parte hanc novam legem, perindè ac si ea non adesset, reducendo contractum ad illum statum, in
4 quo erat ante hujusmodi Constitutionis editionem, sive prout est de præsenti in Regno Siciliæ ultra, & in aliis locis, in quibus legitimè receptum sit, quod dicta Constitutio, saltim quoad hanc formam non sit usu recepta, neque servetur, ut habetur *dec.* 195. *n.2. p.6. rec.* Ac propterea verius est, atque in praxi Curiæ receptum, ut ista sanatio operetur retractationem ab initio, etiam pro cursu fructuum medii temporis ex insinuatis supra, *disc.2.& 3.* ubi de hac materia sanationis ; Ac propterea quemadmodum si ista Constitutione non non extante, iste contractus initus esset, de illius validitate dubitandum non veniret, ita pariter dicendum est, quoties accedit hoc rescriptum sanatorium, quod dictum effectum operatur.

Atque hinc resultare dicebam terminationem difficultatis super verificatione clausulæ *constito de vero credito*, an scili-
5 cet ad hunc effectum sufficiat confessio de recepto in eodem instrumento, vel necessaria sit alia extrinseca justificatio, quoniam quemadmodum si ageretur de censu imposito ante Bullam Pianam, vel in loco, ubi ea non vigeat, non dubitaretur, quòd inter majores contrahere non prohibitos pro debito, quod quis confiteretur absque alia extrinseca justificatione, valeret contractus, eo modo quo generaliter valet mutuum ex sola confessione de recepto, sive valet venditio cum liberatione emptoris, si venditor confiteatur se satisfactum de pretio, cum similibus, quoties non intret exceptio non numeratæ pecuniæ, sive quod non probetur contrarium, quod scilicet confessio fiduciaria sub spe numerationis, aut erroneè sequuta sit, sive dolo, vel metu, aut fraude extorta, ita in præsenti.

Ac propterea Curiæ praxis rationabiliter se habet, quod in hujusmodi sanationibus, desiderari non solet alia extrinseca justificatio, hujus clausulæ, *dummodo*, &c. nisi ubi urgeat suspicio, seu adminiculum, quod confessio provenerit ex causa illicita ludi, vel stocchi, aut simili, adeòut verificetur ratio, cui innixa est dicta Piana Constitutio præscribens dictam formam ut occurratur illis fraudibus, quæ desuper committi solebant, & ad quem effectum, etiam in Regno Neapolitano prodiit *pragm. 2. de empt. & vendit.* prohibens impositiones censuum ex pecunia credita, quæ proveniat à causa illicita ex deductis apud Staib. jun. *resol. 64. lib. 1. n. 6. cum seqq.* Aut quod ageretur de persona prohibita alienare, vel donare, aut aliàs contrahere, ac propterea intraret regula, quod ejus confessio non adminiculata, attendenda non sit, ex deductis in proposito confessionis doris factæ per virum *sub tit. de dote, disc.* 159. & in aliis pluries ; Et generaliter *sub tit. de alien. & contract. prohib.*

Clarius verò in hac facti specie, quod extrinseca justificatio erat certa pro summa scut. 417. proveniente ex tribus antiquis censibus, & pro aliis scut. decem & octo, qui numerati fuerunt in actu stipulationis cor. Notario, & testibus, ac propterea confessio restringebatur ad modicam residualem summa sc. sexaginta quinque, & sic etiam in prohibitis intrare videbatur conclusio, de qua *d. disc.* 159. *de dote*, quod scilicet ubi confessio pro majori parte verificetur, attenditur etiam in minori sine alia justificatione.

In hac etenim materia intrare dicebam quoque illam adeò frequenter insinuatam propositionem, quod scilicet in judicando procedendum non est Judaico more in sola litera, vel formalitate verborum, sed potius indaganda est ratio, cur ita dispositum, & demandatum sit, attendendo magis substantiam rei, quàm formalitates, ex eo assumpto, de quo pluries sub diversis materiis, & præsertim *sub tit. de Feud. disc.97. & sub tit. de testam. disc.* 18. & alibi, quod scilicet ubi forma habet certam rationem, seu respicit certum effectum, tunc istius substantia attendi debet, atque admittitur æquipollens.

Hinc circa dictam quæstionem, cujus disputatio in partibus extra causæ necessitatem generaliter assumpta fuit, an scilicet defectus formæ in parte vitiet in totum ; Dicebam quod intret consuetus error procedendi cum solis regulis genera- 6
libus in abstracto, ac propterea vitiosum videtur utriusque opinionis extremum; Siquidem ut patet ex altera quæstione, de qua apud Merlin. *doc.* 822. *& 840. quarum una est repetit. dec.*454. *p.4. rec. tom.*2. ubi latè adden. & Cenc. *hoc tract. q.*10. an scilicet restituta parte fortis, firmus remaneat contractus in parte non restituta, necne, illa censenda est quæstio potius facti, & voluntatis, quàm juris, ex facti circumstantiis decidenda; Ita pariter in præsenti inspiciendum est, an defectus in parte ad imat voluntatem debitoris, qui pro illa sola parte vera censum nullo modo constituisset, quodque eatenus constituerit, quatenus credideritr totum debere, eo modo quo *sub tit. de alien. & contract. prohib.* haberur in proposito illius vitiationis, quæ resultet ex causa in parte falsa, & in parte vera ; Sive quod intraret ratio, cui innixa est bulla, ut præsertim contingit in illis dolosis, & illicitis contractibus, qui vulgò *stocchi*, seu *civanzia* dicuntur, ita propriè iniri soliti, quod scilicet detur aliqua pars in pecunia numerata, & alia pars in mercibus, vel aliis bonis pro nimium alterato pretio, dum præsertim inexperti juvenes, vel aliàs imprudentes, & perditi homines, allecti ab illa parte pecuniæ numeratæ, qua promptè pro vitiis, & dissipationibus uti possint, de facili hujusmodi fraudibus subjecti sunt; Et per consequens ex facti circumstantiis quæstio potius decidenda videtur.

Quodque legislator non respexit præcisam formalitatem, sed ad effectum, ex eo patet, quod contentus fuit cedula bancaria, sive etiam credito proveniente ex causa dotis, ut ad- 7
vertitur supra, *disc.*4. ubi parum probabilis dicitur ille rigor, qui quandoque adhibitus est, non admittendo ordines directos alicui banco, quando revera ibi aderat pecunia promptа, ipseque ordo promptum ; & effectivum adimplementum habuit.

FLORENTINA CENSUS VITALITII PRO TERENTIO FANTONIO CUM N.

Responsum extra Curiam ad causa opportunitatem, & pro veritate respective.

De eadem materia, de qua supra, disc.9. an scilicet Piana Constitutio supra forma creandi census procedat in censu vitalitio, tam respectu formæ pecuniæ numeratæ, quàm respectu fundi certi.

SUMMARIUM.

1 *Casus quæstionis.*
2 *An Advocati possint scribere contra propriam opinionem & quomodo se gerere debeant.*
3 *De errore non distinguendi, sed confundendi casus.*
4 *De diversis quæstionibus in materia cadentibus.*
5 *De censu personali in genere.*
6 *De censu vitalitio in genere.*
7 *In quæstionibus modernis non possunt adduci authoritates graves, & quod tales non sint illa modernorum, & de ratione.*
8 *De distinctione adhibenda circa classes, & qualitates Doctorum.*
9. *De alia distinctione classium in hac materia particulari censuum.*
10 *Et quomodo considerandæ sint authoritates DD.*
11 *De authoritatibus firmantibus, quod Constitutio Piana procedit, etiam in censu vitalitio.*
12 *De difficultatibus, & rationibus in contrarium pro non comprehensione.*
13 *An in censu vitalitio detur distinctio sortis, & fructuum.*
14 *De bona fide excusante à fructibus perceptis, & consumptis.*

DISC. XXXVI.

1 CReato per Terentium censu vitalitio ad favorem N. mulieris pro quodam credito certo, & reali ; Cùm plurium annorum spatio tot fructus solvisset, ut sortem adequarent atque excederent, prætensionem excitavit pro ejus liberatione, eo quod ob census duplicem nullitatem resultantem ex defectu formæ pecuniæ numeratæ, & ex alio defectu fundi censiti, fructus tanquam usurarii in sortem imputandi venirent ; Cùmque ex parte mulieris ad substinendam validitatem contractus deducerentur ea quæ in specie habentur apud Altograd. *cons.* 28. *& 19. lib.* 1. ubi refert judicatum pro validitate, non obstante utroque defectu, ac etiam ea quæ à me motivantur *supra, disc. 9. jamedito*; Idcircò ex parte debitoris instanter requisitus fui, communicatis scripturis datis hincindè, ut tam ad opportunitatem, quàm ad veritatem respectivè scriberem ; Ac propterea duplicem dedi scripturam. Unam scilicet ad opportunitatem
2 Judici ostendibilem, quod in iis, quæ in puro juris puncto consistunt, in magnis præsertim Tribunalibus, & Civitatibus non illicitum esse advertitur: *in relatione Curiæ, disc.46. & alibi*; Et alteram in qua ipsi requirenti professori, & causidico, liberè meum insinuabam sensum, illum admonendo, ut eo quo meliori posset modo, curaret se concordare, ut credo sequutum esse.

In prima itaque scriptura dicebam quod, ut benè perpendantur authoritates & rationes, quæ in hoc articulo deduci solent per Doctores, præsertim apud Leotard. *de Usuris, qu.* 49. & Altograd. *dicto cons.* 18. *&* 19. (Super cujus authoritate refellenda, potissimè, ac principaliter requisitus fui)
3 reflectendum est ad plures quæstiones inter se diversas, quas præsertim *Altogradus* confundere videtur, promiscuè adhibendo in una quæstione illas authoritates, & rationes, quæ aliam diversam percutiant, quod frequens, pœnèque commune vitium scriptorum hodie videtur, totam vim constituendo in cumulo allegationum, & conclusionum, ut magnus chartarum numerus repleatur, de facili confundendo triticum cum palea, & cum ordeo, aliisque bladis.

Tres itaque advertebam esse diversas quæstiones, quæ longè diversas rationes habent ; Unam scilicet quoad defec-
4 tum fundi, ad quem major difficultas restringi videbatur super censu personali in genere, non distinguendo census vitalitios, vel perpetuos, & de illa specie, de qua actum fuit in Concilio Constantiensi, & agitur *supra, disc.* 32. Alteram super validitate hujus contractus vitalitii, pariter in genere, non distinguendo, an impositus sit super fundo certo, necnè, ob duplicem rationem dubitandi in hac specie contractus cadere solitam ; Unam scilicet servitutis, quam liber homo contrahat ; Et alteram periculi insidiarum ob votum captandæ mortis.

Et tertiam demum esse quæstionem specialem de qua agebatur, an scilicet posita validitate contractus in genere; Et in puncto juris, etiam si sine certo fundo creatus esset, obstaret tamen iste defectus ob superventam Constitutionem Pianam?

De prima quæstione agitur supra *in dicto disc.* 32. Sed illa
5 nil commune habet cum casu controversiæ, dum ea principaliter percutit potius alteram speciem census perpetui, in quo propriè cadit ratio, vel suspicio usuræ, ac mutui implicati, dum salva remanet sors principalis accessionum productiva, à quibus debitor se liberare non potest, nisi sortem restituat, quod in vitalitio non intrat, ut infra ; Ac propterea deducta per Altograd. *d. cons.* 18. *in princ.* in proposito census personalis in genere, sunt extra propositum, atque inutilem continent evagationem utpotè in quæstione omninò diversa.

Prout diversa est altera quæstio super validitate census vi-
6 talitii in genere, & ex intrinseca ejus natura, non distinguendo tempus, ante, vel post præfatam Constitutionem Pianam, neque distinguendo loca, in quibus illa recepta sit, & servetur, necnè, atque de ista ad satietatem agitur ex professo per Cyriac. *contr.* 1. ubi more minus occupati scribent is de Partibus, per speciem tractationis, vel quæstionis problematicæ, deducuntur omnia, quæ deduci possunt hincindè ea quæ reassumunt Cenc. *q.* 10. Altograd. *ubi supra*, & Leotard. *q.* 49. qui alios referunt.

Sed pariter advertebam, quod omnia quæ percutiunt dictam quæstionem in genere, sive in abstracto, inanes evagationes, atque superfluam chartarum repletionem continerent, dum hodie inconcussa, & quotidiana totius catholici Orbis, & præsertim ipsius Romanæ Curiæ frequentissima praxis validitatem docet indubitatam, ob consimilem adeò copiosum usum officiorum, & locorum montium vacabilium, & pensionum ecclesiasticarum, aliorumque jurium vitalitiorum ; adeòut Scholis, & Academiis pro Tironum ingenio exercendo, istius quæstionis disputatio reservanda sit, verè autem incongrua est forensibus.

Tertia itaque est quæstio casus præcisi, an scilicet posita dicta validitate hujus contractus in genere, atque præsupposito, quod in loco vivatur cum Piana Constitutione, cujus forma servari debeat in censu perpetuo, sub ea cadat ista species census vitalitii, tam circa requisitum fundi certi, & capacis, quàm circa formam pecuniæ numeratæ.

Cum autem ista sit moderna quæstio, quæ derivat ab ista 7
moderna lege, idcircò dicebam quod desuper deduci non possent antiquæ authoritates veluti Accursii, & Azonis, ac Barth. & Baldi, aliorumque Civilistarum, sive Innocentii, Hostiensis, Jo: Andreæ, Abbatis, & aliorum Canonistarum, quos respectivè tanquam primos Interpretes, ac Magistros regularitèr in ambiguis quæstionibus nimium venerari debemus, eorumque authoritati deferre. Sed procedere oportet cum authoritatibus modernorum, qui post hujus novæ legis editionem scripserunt; Et quibus ob corruptos in hac facultatem scribendi mores, introductumque ineptum pragmaticum, seu collectorium stylum sciendi, & scribendi cum solis authoritibus, & decisionibus per traditiones, absque discursu, vel ratiocinio per principia theoricæ, & facultatis, non de facili in his præsertim materiis ecclesiasticis Doctorum nomen verè congruat, ut antiquis supra recensitis similibus, qui scripserunt scientificè, & per principia congrua.

Examinando itaque modernas authoritates, quæ desuper habentur, tam in numero, quàm in pondere ; Advertebam primo, & potissimum reflectendum esse ad distinctionem inter Canonistas, & Theologos, seu Morales, quoniam ut ad- 8
vertitur pluries in præcedentibus, & præsertim *sub tit. de usur. disc.* 1. *& sub tit. de matrim. disc.*3. *& d. disc.*35. *de Judic. & alibi*; Moralibus nimium quidem, ac reverenter deferendum est in iis, quæ concernunt fidem, ac etiam forum internum, parum verò in materiis forensibus, in quibus non sunt versati, ideòque potiùs deferendum est Juristis, Quinimò inter ipsosmet Juristas adhibenda est distinctio inter Scholasticos, & forenses, atque in ipso genere forensium, inter illos qui in magnis Civitatibus, & Tribunalibus benè versati sint, & illos qui in parvis locis, sive quod etiam in magnis modicam habentes fori praxim, vel occupationem, cameralibus studiis dediti in abstracto, alios transcribendo, libros componant, cum magna differentia inter unam & alteram speciem dignoscatur, ut advertitur *dict. disc.* 35. *de Judic. & alibi.*

Prout etiam ad alteram reflectendum est distinctionem inter Doctores illarum partium, & Regionum, in quibus extra controversiam recepta sit, ac servetur prædicta Piana constitutio, & illos è converso locorum, in quibus saltim de facto non sit usu recepta, prout sunt Hispani, & illi Regnorum utriusque Siciliæ, & ferè omnes Ultramontani, atque inter eos enumerari etiam potest *Altogradus*, dum ut ex ejus lectura patet, potissimum, ac majus fundamentum in eo constituitur, quod in illa Civitate Lucana, in qua ejus patria scribit, Constitutio non sit usu recepta.

His itaque prænotatis, atque deveniendo ad applicationem ; Tres authoritatum classes distinguendas esse advertebam ; Unam scilicet antiquorum scriptorum ante præfatæ 9
Pianæ Constitutionis editionem ; Alteram modernorum, qui posteà scripserunt, sed cum præsupposito, quod ea non sit usu recepta ; Et tertiam illorum qui loquuntur cum præsupposito hujus Bullæ.

De prima, & secunda specie, seu classe, nullam dicebam in proposito habendam esse rationem, utpotè extra punctum difficultatis, ac propterea semper edocemur, quam evidens sit nostrorum error, præsertim verò modernorum inconsiderate cumulandi, seu veriùs consarcinandi doctrinas, non distinguendo Doctorum qualitates, neque casus, & circumstantias, vel præsupposita, cum quibus ipsi loquantur, 10
ita etenim ad probandum mores Hispaniarum esset adhibere testes Gallos, ac Germanos, & Polonos, qui loquantur de propriarum regionum diversis moribus, nullatenus istos ab ipsis Hispanis testibus distinguendo.

Quare attentis illis authoritatibus, quæ sint de tertia classe, Dicebam quod pœnè omnes in hanc descendunt sententiam, ut etiam ista species censuum cadat sub ista Consti- 11
tutio-

tutione, seu nova forma, ut sunt præsertim Cenc. *hoc tract. q. 99. n. 25.* & Leotar. *dicta q. 49. n. 35. & per tot.* ubi referuntur *Scaccia, Boccac.* & alii, qui loquuntur cum eodem præsupposito, neglectis Hispanis, & Regnicolis, & aliis loquentibus cum dicto diverso præsupposito, cum quo etiam loquitur *Altograd.* ut supra advertitur.

Atque descendendo ad authoritatem Rotæ Romanæ, quam in hac materia usuraria magnam esse advertit in specie Constant. *in l. 1. C. de Fiscal. usur. lib. 10. n. 41.* ultra ea quæ generaliter de authoritate istius Tribunalis dicuntur *in relatione Curiæ, disc. 32.* Advertebam quod licèt *in dec. 514.* post Cenc. *de cens. n. 4. & per tot.* dicatur, quod ista species non comprehendatur sub Bulla Piana; Attamen postea contrarium magis ex professo firmatum fuit *in Romana vineæ 28. Junii 1649. cor. Arguell. inter ejus impressas dec. 101.* apud aliquem ex modernis Collectoribus forte quoque pro moderno usu faciendi volumen, repetita.

Atque his stantibus dicebam, quod in judicando deferendum non esset meis difficultatibus excitatis *dicto disc. 9.* dum ibidem dicitur, quod in Curia ob authoritatem Rotæ, cum dicta opinione potiùs procedatur.

Hactenus in prima scriptura edita more advocati ad causæ opportunitatem; In alia verò ad veritatem, dicebam quod 12
præmissis non obstantibus, in eadem persistebam opinione, de qua *dicto disc. 9.* etiam agendo de articulo in genere, magis verò in casu præsentis controversiæ ob ejus particulares circumstantias.

Quatenus enim pertinet ad punctum in genere, ut advertitur supra in hoc Supplemento, *disc. 32.* S. Pius V. principaliter motus fuit ad istius Constitutionis editionem, ut ita tollerentur omnes fraudes, vel suspiciones, quæ cadere possent super usura, quod nunquam cadit, nisi quando adsit implicitum, vel interpretativum mutuum, sub alterius contractus pallio, vel nomine velatum, ut verificabile est in censu perpetuo, ex jam insinuata ratione, quod remanet salva sors per creditorem in suis casibus repetibilis, ac propterea valdè approximat mutuo usuratio; Id autem adaptabile non est huic censui vitalitio, in quo sors omninò demoritur, non solùm ob illud impedimentum repetitionis, quod in perpetuò viget, donec debitori placeat illum redimere, sed ob omnimodam mortem sortis, quæ in hac specie sequi dicitur cum irrepetibilitate in substantia, adeòut non dicatur existere sors principalis in dominio creditoris, quoniam id quod pro 13
nostra capacitate, seu usu loquendi dicimus sortem principalem, revera est pretium illius juris, vel oneris, quod in se suscipiat ille qui pecuniam recipiat tanquam per speciem venditionis aleæ; Atque illi, quos pro eodem loquendi usu dicimus fructus, revera non sunt tales, sed potius est dimjnuta restitutio sortis in singula tempora cum vicissitudinario reciproco commodo, vel incommodo respectivè, adeò ut potiùs quendam contractum innominatum redoleat, ut benè advertitur *dicta dec. 514.* post Cenc. & latiùs, *dec. 35. de Regal. & alibi.*

Neque identitas vocabuli in aliqua consideratione habenda videtur, quoniam id pariter provenit ex quodam usu loquendi improprio, sive pro generali significatione hujus vocabuli census, apti comprehendere omnem speciem recompensæ, juxta consuetudinem loquendi Sanctorum Patrum, quando dicunt, quod potiùs attendi debet effectus, quàm census; Ac etiam apud Juristas, sub nomine census in lata, & generali significatione venit omnis annua præstatio, seu pensio, non solùm in censu reservativo, sed etiam in locatione perpetua, vel temporali, sive in Emphyteusi; Et tamen in his certùm est, quod Bulla non intrat, ob cessantem rationem fraudis, vel suspicionis usuræ, in qua consistit punctus, dum etiam reservatio pensionis temporalis ad instar pensionum ecclesiasticarum aliàs sub eadem Bulla venire deberet, cum similibus.

Alia etiam ratione accedente, quod ille qui dat pecuniam pro constituendo isto censu vitalitio, cum omnimoda ejus amissione, & irrepetibilitate, non habet respectum, vel considerationem aliquam ad fructus ex aliquo prædio percipiendos, sed juxta generalem, vel frequentiorem praxim, ita curat se assicurare de congruis, & pinguioribus alimentis; Ac etiam quia pro hujusmodi censibus, quorum fructus habent taxam longè majorem ratione periculi, & temporalitatis, seu amissionis sortis, oporteret quod fundi essent fructiferi in duplo, & longè ultra quam in censibus perpetuis; Neque videtur cur in societatibus officiorum, in quibus longè major suspicio, vel proximitas usurarum dignoscitur, ob facultatem diffidendi societatem, & repetendi sortem, desideranda non veniat hujus Bullæ forma, & tamen desiderari debeat in isto contractu.

Fortius verò difficultatem habebam in hac facti specie ob ejus particulares circumstantias, sive circa effectum ad quem disputabatur quæstio; Ista siquidem non erat super dissolutione, vel invaliditate contractus ad impediendum cursum fructuum in futurum, & pro reductione rerum ad statum 14
pristinum, cum creditrici potiùs id expediret pro sui crediti reviviscentia, sed erat ad effectum ut fructus interim soluti essent imputandi, sive excomputandi juxta casum decisionem allegatarum supra *eod. disc. 6. in Romana censuum coram Bichio, & Bevilacqua, quarum prima est dec. 253. p. 11. rec. & inter suas, dec. 508.* in quibus in specie census vitalitii decidtur, ut ob ejus invaliditatem ex defectu potestatis datoris pecuniæ non esset quidem locus lucro sortis ad favorem debitoris, sed huic bonificandi essent fructus soluti.

Verùm in hac facti specie, id mihi videbatur improbabile, quoniam negari non potest quin ex præmissis ista in validitas esset nimium dubia & anceps, ac propterea intrarent ea quæ circa bonam fidem excusantem à perceptis, & consumptis, distinguendo inter ignorantiam non excusabilem juris clari, & ignorantiam justam & excusabilem facti, vel juris dubii, habentur *sub tit. de Usur. disc. 16. & in suppl. disc. 37.* Potissimè dum agebatur de actu gesto inter mulierem & Juris peritum, in quo aliàs esset dare dolum, & deceptionem manifestam ob dilemma quod aut ipse sciebat nullitatem, aut non; Si ignorabat, multò magis justa & excusabilis remanet ignorantia mulieris; Et si sciebat, ergo fuit in dolo, decipiendo simplicem, & ignatam mulierem, ideòque esset reportare commodum, vel lucrum ex delicto contra utriusque scripti, & naturalis juris principia; Et propterea concludebam quam magnam sentiebam difficultatem contra requirentem; Atq; hinc monendi sumus de eo quod toties insinuatum est, quantum scilicet deferendum sit authoritati Consulentium in iis *Consiliis*, quæ ad causarum opportunitatem tanquam Advocatorum informationes, edita fuerint.

AQUIPENDII CENSUS PRO JOSEPHO DE BERNARDINIS CUM COMMUNITATE CASTRI, &c.

Responsum.

An requisita per Constitutionem Pianam quamvis in instrumento census non explicata, justificari possint aliundè etiam per presumptiones & argumenta, sive ob eorum interventum in alio instrumento eodem tempore confecto.

SUMMARIUM.

1 *Facti series.*
2 *Non requiritur instrumentum publicum in censu, sed potest fieri etiam sine scriptura.*
3 *Quando instrumentum defectuum suppleatur ab alio instrumento.*
4 *De circumstantiis salvantibus aliquem defectum, & quomodo ista materia debeat regulari.*

DISC. XXXVII.

DE mense Junii 1643. ob tunc currentes Communitatum 1
indigentias ratione belli apud Chronistas noti, quod Sedes Apostolica habuit; Procuratores per Communitatem legitimè constituti cujusdam Castri, sive in hac Civitate Aquipendii, sive in illa Viterbii duos census prius constituerunt in diversis summis ad favorem diversarum personarum, deindeque in eodem loco & coram eisdem Notario & testi- 2
bus, constituerunt istum minoris summæ, super quo Notarius in quadam imbreviatura adnotando solùm personas & summam, & eandem causam dixit per testes vices quod *census factus etiam in forma, &c.* absque expressione fundi censiti, & aliorum, quæ in præcedentibus instrumentis præsertim in primo majoris summæ distinctè continebantur; Quare tractu temporis Communitate non negante receptionem pecuniæ ejusque erogationem eodem modo quo de duobus aliis Censibus sequutum erat, sed impugnante contractum ob non servatam formam Bullæ Pianæ respectu fundi certi, desuper ex parte creditoris consultus fui.

Respondi quod licèt eadem Piana constitutio supponat quod de ejus forma & requisitis cõstet debeat ex instrumento, quodq; præsertim numeratio pecuniæ fieri debeat coram Notario & testibus, ac propterea aliqui crediderunt instrumentum publicum esse necessarium de forma; Nihilominus verius magisque receptum est contrarium, ut scilicet iste con-

contractus, etiam quoad integram substantiam multò magis quoad accidentia, non exigat pernecesse scripturam publicam, sed fieri possit etiam per scripturam privatam, quinimo etiam sine aliqua scriptua, coram testibus; Et quatenus scriptura publica, vel privata adhibeatur, adhuc prohibitum non esset aliqua requisita in eadem scriptura non expressa, vel non benè justificata, aliundè, etiam per præsumptiones & adminicula, justificare, adeòut licet pro magis communi & frequenti usu desuper confici soleat publicum instrumentum coram Notario & testibus; Attamen id prudenter fit ad magis facilem, magisque certam probationem, quæ aliàs difficilis, vel periculosa esset ob mortem, vel absentiam, aut seductionem testium, dum in hac materia non attenditur sola confessio contrahentium; Quamvis etenim ista requisita desiderentur pro forma, attamen eorum probatio per scripturam non est pro forma, ut aliis relatis firmatur per Cenc. *hoc tract. quæst. 43. num. 15. cum seqq.* Duard. *§. 2. qu. 13. num. 5. cum seqq.* Leotard. *de usur. q. 58. nu. 18. cum seqq.* Rot. post Cenc. *dec. 66.* & apud Buratt. *dec. 10.* atque pluries insinuatur in præcedentibus.

Constituta itaque ista conclusione, seu theorica juri; Quatenus pertinet ad applicationem, dicebam, quod cum in eodem loco coram eisdem Notario & testibus & in eadem causam instantaneè duo alii census impositi essent, iste verò tertius esset minoris summæ, hinc proindè nimium probabile videbatur quod Notarius à duobus aliis Instrumentis fastiditus, aut tarditate horæ ita exigente, crediderit explicare eadem requisita cum hac relatione ad præcedentia per illud verbum *in forma.*

Clarius verò quoniam eadem relatio habebatur quoque quoad onera, pacta, & coactiones, dum pariter dicebatur *cum eisdem oneribus, pactis, & cautionibus in forma.*

In jure autem sive apud DD. receptum est, ut imperfectio posterioris instrumenti instantaneè confecti per eundem No- 3
tarium, & coram eisdem testibus, suppleatur ab alio instrumento præcedente, sive quod eadem forma respective præsertim circa clausulas desumatur à proximitate alterius instrumenti præcedenter registrati in eodem protocollo juxta notata per Barth. & Bald. *in l. si quis ex adversariis, §. si initium, ff. de edend. cum concordan.* apud Capyc. Latr. *consult. 14. nu. 87. & seq. & consultat. 15. nu. 47. & seq.* & dictum fuit per Rot. *in Romana Societatis officii 30. Oblob. 1598. coram Orano.*

Potissimè verò quia dum receptio effectivæ pecuniæ non impugnabatur, sed major objectio restringebatur ad defectum 4
expressionis fundi censiti, cum suis finibus, iste videbatur defectus nimium levis, & inverisimilis, dum idem fundus destinatus fuit pro aliis duobus censibus majoribus, atque capax erat, etiam istius, neque ob qualitatem personæ creditoris viri simplicis & idiotæ, non autem fœneratoris, ac etiam ratione summæ, cadere poterat suspicio, quod confici voluerit census personalis in fraudem usurarum, cum etenim iste sit potiùs punctus facti quàm juris, idcircò facti circumstantiæ potiùs quàm juris generalitates in hoc nimiùm attendi debent pro regulando Judicis arbitrio, cui præsumptivæ, vel adminiculativæ probationis materia commissa est, ac propterea incapax remanet regulæ certæ & generalis; & per consequens intrat consuetus error procedendi cum generalitatibus, vel cum authoritatibus, quæ diversos percutiant casus.

MUTINEN. CENSUS.

Responsum pro veritate, suppressis nominibus.

An extinctio census fieri debeat in ea præcisa specie monetæ, in qua est constitutus, vel sufficiat deponere æquivalentiam in altera specie monetæ; Et de defectu depositi non integri, an & quando causet illius nullitatem.

SUMMARIUM.

1 *Facti series.*
2 *Aliud pro alio invito creditori solvi non potest.*
3 *De conclusione quando quis teneatur ad factum præcisum.*
4 *An, & quando debitor admittatur ad præstandum unam speciem monetæ pro altera.*
5 *Sed tunc tenetur præstare totum id quod interest.*
6 *Depositum debet esse integrum, aliàs est invalidum.*
7 *Quod iste defectus integritatis excusetur.*
8 *Valor monetæ est notorius.*
9 *De differentia inter actus necessarios, & voluntarios.*

DISC. XXXVIII.

SUpponebatur in notula transmissa quod de anno 1629. in 1
Civitate Mutinæ Cajus ad favorem Sempronii imposuerit censum in sorte duplarum Hispaniarum biscentum quinquaginta, sub conventione ut in eisdem redemptio fieri deberet; Quodque de hoc anno 1675. idem Cajus, vel ejus hæres ex motivo quod in ea Civitate dictarum duplarum copia non haberetur ad id justificandum exhibendo attestationem trium Bancheriorum, prævia disdicta, & citatione ad recipiendum in forma, deposuerit æquivalentiam in moneta currente in loco ad rationem juliorum unius, & triginta pro qualibet dupla; E converso autem Semptonius, vel ejus hæres exhibuerit attestationes bancheriorum, & negotiatorum Bononiæ, aliarumque adjacentium Civitatum, quod in eis commodè haberi possent duplæ hispanicæ in dicta & longè majori quantitate, quoties solveretur æquivalentia ad rationem juliorum triginta duorum pro qualibet, cum ob aliquos bellorum motus pretium aliquod recepisset incrementum; Hinc desuper ex parte Creditoris pro veritate consultus fui.

Respondi distinguendo causam in duos punctos, unum nempè an creditor prætendere posset sibi præcisè dandas esse duplas hispanicas boni, & justi ponderis ad formam pacti, adeòut debitore volente reficere totum id quod interest, recusare valeat; Et alterum posito quod debitor admittendus veniat ad præstandum æquivalentiam in alia moneta, qualis esse debeat; Et an propterea depositum ex defectu integritatis invalidum, ac inutile censendum sit.

Quoad primum punctum, dixi quod de strictaa juris censura, contra debitorem omninò respondendum esset, tum ex vulgari axioma, super quo de more plura colligit elaboratus 2
Barbos. *axiom. 210. n. 8.* ut aliud pro alio invito creditori solvi non valeat; Tum ex altera pluries sub diversis materiis insinuata propositione, quod quando debitor potest præstare implementum præcisum, ad illud teneatur, dum altera propositio, quod nemo cogi potest præcisè ad factum, sed præ- 3
stando interesse liberatur, procedit quando non sit in ejus posse, & facultate illud præstare, secus autem ubi potest, ut præsertim advertitur, *disc. 124. de Cred. & alibi pluries.*

Quamvis etenim casus præberet quod de isto tempore in ipsa Civitate aliquid hujusmodi duplarum penuria haberetur, attamen non est penuria generalis, adeòut sit pœnè impossibile illas habere in tanta quantitate ut contingit in scutis aureis larghis solitis, vel ducatis antiquis, de quibus etiam occasione consimilis quæstionis pro extinctione census agitur *disc. 140. de Credit.* dum cum aliqua etiam modica diligentia haberi poterant.

Sed quoniam creditoris non omninò, & præcisè intererat habere ipsam speciem duplarum Hispanicarum, adeòut præstando integram æquivalentiam, remaneret sibi consultum, hinc proindè quamvis non adsit omnimoda impossibilitas, sufficit illa impossibilitas moralis, quæ ab aliqua difficulta- 4
te provenit, ut ex æquitate admittatur debitor ad præstandum æquivalentiam in moneta regionis, ut frequenter, pœnèque quotidianum habemus in pensionibus ecclesiasticis reservari solitis in scutis aureis, vel ducatis auri, pro quibus constituendis requiruntur scuti aurei novarum stamparum ex deductis *sub tit. de pension. disc. 34. cum seqq. & disc. 126. & seq. de regal. ac etiam dicto disc. 140. de Credit. & disc. 89. de benef. alibi*; Ideòque in hac parte pro debitore dixi respondendum.

In altero verò è converso pro creditore contra debitorem, ut scilicet integram æquivalentiam in toto eo quod interest etiam ratione accidentalis augmenti, seu valoris extrinseci 5
præstare teneatur; Cum etiam debitori resistat juris rigor, quem ipse temperare prætendit cum æquitate, ita semper ista exercenda est, ut per eam nullatenus efficiatur deterius jus creditoris, quoniam alias redoleret iniquitatem, ac læderet justitiam, quod omni scripto, & naturali jure damnatum est.

Ideòque in consimili casu, de quo *d. disc. 140. de cred.* reperti fuerunt ipsi identifici ducati, sive scuti larghi solis apud aliquos antiquarios, eorumque valor à peritis æstimatus fuit, facta peræquatione, cum scutis aureis modernarum stamparum, habita etiam ratione augmenti extrinseci, & accidentalis, quod vulgò *aggio* nuncupatur, & cujus alteratio in singula tempora contingit, unde provenit majus, vel minus interesse cambiorum, ut in eorum titulo, seu peculiari materia advertitur.

Hinc de consequenti resultare dixi nullitatem depositi, 6

quod propterea cursum fructuum non impedierit ex deductis, *supra, disc.26. & seq. & disc.51. de dote, & alibi*, cum ita deficere dicatur unum ex ejus ibidem enunciatis requisitis, nempè illud integritatis, de quo latè apud Cen. *hoc tract. q.111. & passim*, ut locis citatis habetur.

7 Et quamvis iste defectus quandoque salvari soleat ex causa illiquiditatis, & incertitudinis, Attamen id procedit quando incertitudo justam habeat causam excusatione dignam, quia nempè consistat in facto justè ignorato, ac propterea tali casu admitti solet depositum summæ certæ, & liquidæ, & unius julii cum oblatione in actis promptè solvendi & deponendi totum illud plus, quod deberi apparebit, juxta frequentem praxim, quàm habemus in materia purgationis attentatorum, cum similibus *ex relatis, disc.18. de judic. & alibi*.

8 Quod in proposito sequi solet in fructibus decursis, non autem in sorte circa istam valutationem monetæ currentis, dum id habet speciem notorii, aut apud Dunozett. *dec.846. nu.7. & 8. alibi*.

9 Ponderando etiam magnam esse differentiam inter illum casum, in quo facere oporteat solutionem, vel depositum integrum ad effectum evitandi pœnam caducitatis, vel impediendi pactum resolutivum; sive evitandi alia præjudicia pœnalia, puta ut possit audiri, cum similibus; Et istum casum in quo agatur ad effectum ut debitor possit redimere censum, atque ab ejus servitute se liberare; Priori etenim casu obligatio solvendi, vel deponendi videtur imminens, & necessaria, quæ fiat ad affectum evitandi pœnas & præjudicia, ideòque de facili intrat excusatio; Iste autem dicitur actus merè voluntarius, ad quem debitor cogi non potest, ac propterea ipse voluntarii actoris personam gerere dicitur, petendo admitti ad hanc æquitatem contra id ad quod de juris rigore obligatus est, & per consequens tenetur diligenter inquirere, & justificare id quod est suæ intentionis ac petitionis fundamentum; Ac etiam quia cum sit actus continens claudicationem, quia nempè voluntarius ex parte debitoris, & necessarius ex parte creditoris, idcircò nulla premitur necessitate ad hunc actum deveniendi de tempore accidentali & quando augmentum extrinsecum illius monetæ, quæ est in obligatione, sit solito majus, sed debebat prævenire, vel potest expectare tempus magis opportunum, ideoque nulla adesse dicitur justa causa, quæ excuset.

BENEVENTANA CENSUS PRO CARDONIS CUM CIVITATE.

Casus disputatus in Congregatione Boni Regiminis.

An census extinctio invito creditore fieri possit absque integra obligatione, vel deposito fructuum ob illorum illiquiditatem, sive ob dilationem datam ad eos solvendum, aut ob aliquam assignationem pro eis factam.

SUMMARIUM.

1 *Facti series.*
2 *Depositum debet esse integrum in sorte & fructibus.*
3 *An creditor teneatur extinguere censum in parte.*
4 *Non tenetur debitor offerre, vel deponere fructus illiquidos, & incertos.*
5 *Quando dicatur cadere illiquiditas.*
6 *De ratione, cui innixa est conclusio, de qua, n.2.*
7 *Cessante conditione dilationis, ista cessat, & quod isto casu non detur excusatio, vel purgatio moræ.*
9 *An ubi dilatio duret, & subsistat, liceat extinguere censum non solutis fructibus pro quibus data sit dilatio.*
9 *De cessante dilatione & cessatione præsuppositi, cum quo concessa sit.*

DISC. XXXIX.

1 Deputato per Alexandrum VII. de anno 1662. Episcopo Asculi in Apulia, ad visitandum, ac reformandum communitatem Beneventanæ Civitatis, quæ præsertim ob recens magnum excidium pestis enunciatum *in alia Beneventana, disc.4. de locato* in malo statu constituta reperiebatur; Curavit Visitator obtinere à creditoribus censuariis, inter quos erat Author istorum de Cardonis, reductionem fructuum censuum à sex, vel alia majori summa ad quinque pro centenario, eos quoque inducendo; ut contenti essent singulis annis minutatim ex quibusdam exuberantibus redditibus decursorum satisfactionem consequi, præstito per creditores, vel eorum aliquos consensu cum conditione solutionis promptæ suis temporibus in futurum; De anno verò 1614. cum eidem Communitati se obtulisset occasio habendi quandam notabilem summam pecuniarum ad censum ad rationem quatuor pro centenario; Idcircò dictis de Cardonis fecit disdictam cum oblatione sortis, & reliquatus fructuum decursorum à dicto anno 1662. citra, & cum protestatione quod pro aliis ante decursis gaudere vellet dicta dilatione; Refutantibus verò tutoribus creditorum pupillorum hanc oblationem ex defectu integritatis; Hinc re delata ad Congregationem boni Regiminis, disputatum fuit, ac creditores ad hanc extinctionem faciendam tenerentur, dicto defectu integritatis non obstante.

In disputationibus itaque desuper habitis, non negabant Scribentes pro Communitate certam, passimque receptam conclusionem, de qua apud Cenc. *de cens. qu.111.* & communi- 2 ter, ac habetur etiam à simili *disc.71. de dote* & alibi, quod creditor non tenetur invitus recipere diminutam restitutionem sortis & fructuum, adeoque oblatio & respectivè depositum defectivum quamvis in modico, atque, ut nostri dicunt etiam in obolo, non suffragetur, quoties de totius census extinctione agatur; Oblatio etenim, vel respectivè depositum Partis admittitur solùm quando, non refragante contrario pacto, debitor extinctionem facere velit de parte, quàm 3 ex quadam æquitate magis receptum est fieri posse, dummodo non sit modica juxta unam opinionem, pro mediante, vel tertia parte, & juxta alteram probabiliorem Judicis arbitrio ex quantitate sortis & usu regionis, aliisque circumstantiis regulando ex relatis per Cen. *qu.110. add. ad dec.454. par.4. rec. tom.2.* Burart. *dec.377. & 526. dec.354. num.9. par. 5. & 148. nu.5. par.6. rec. & in aliis* rejecta contraria opinione Gratian. *discept.223. nu.4. & 717. num.20. & seqq.* cum qua incidenter proceditur apud Merlin. *dec.822. nu.2.* & quam tenet Leotar. *de Usur. qu.67. num.30. & seqq.* Sed adhuc isto casu omnium fructuum decursorum solutio, vel oblatio facienda est; non autem illius partis, quæ cadat sub rata partis sortis restituendæ, cum tunc resistat æquitas, cui hæc praxis innixa est.

Dicebant tamen id limitari in illis fructibus, qui essent il- 4 liquidi & incerti, cum tunc sufficiat oblatio conditionalis obligationis scilicet promptè solvendi, quatenus eos deberi comperiatur, cum nemo cogi debeat offerre, vel deponere id quod prætendat non deberi, ex relatis per Cenc. *dicta q.111.* Cum quo in omnibus transcriptorio quodam more procedit *Duardus*, Idemque procedere dicebant in illis fructibus decursis, super quibus aliqua sequuta sit conventio super assignatione effectuum, aut dilatione, qua pendente non dicitur debitum, cum ad solutionem urgeri non valeat; Et per consequens, ut quemadmodum ad solutionem non tenetur, ita neque teneatur ab oblationem, vel depositum, quod in contumaciam creditoris nolentis recipere oblatam solutionem, istius loco cedit ex deductis supra, *d. disc.71. de dote, & sæpius*.

Scribens pro creditoribus distinguendo primum punctum illiquiditatis ab altero assignationis, vel dilationis; Quatenus ad primum pertinet, dicebam quod in annuis præstationibus 5 pecuniariis consistentibus in certa quantitate non cadunt termini illiquiditatis, dum calculis arithmeticis in continenti absque alia extrinseca probatione, vel liquidatione certificari potest id quod pro fructibus remaneat debendum, calculando fructus à die impositionis, vel à die ultimæ solidationis, ac detrahendo id quod debitor citra creditoris impugnationem solvisse doceat, *ut apud Otthob. dec.201. & sæpius*, atque advertitur *disc.33. de judic.* & alibi pluries.

Tunc etenim ut loco proximè citato habetur in hac specie debiti, seu fructuum census pecuniarii intrat ista illiquiditatis inspectio, quando creditor ex pignore prætorio, vel conventionali fructus percepisset, quorum liquidationem, tam in quantitate, quàm in valore facere oporteret, adeòut incertum remanet quantum debeatur, ex relatis *eod. disc.33. de judic. n.42.* Sive ubi idem creditor aliquod assignamentum, quamvis pro solvendo recepisset, ideòque pariter incertum remaneret quid & quantum debendum superesset; Vel quod allegata solutione, eaque justificata per scripturas, de quarum veritate dubitetur, sive illis veris existentibus, dubitatio cadat an solutiones sint legitimæ, puta Procuratori cujus mandatum negetur, sive quod solutio de præterito justificari prætendatur cum præsumptione juris deducta ex textu *in l. quicumque, C. de apoc. pub. lib.11.* cum similibus, adeòut cadat probabile dubium à Judice cum cognitione causæ decidendum; Tunc etenim cum justum non sit ut debitor pati teneatur exequutionem ante judicatum, ac solvere, vel deponere id quod prætenditur non debere, Idcircò sufficit obligatio pœnes acta de promptè solvendo id quod judicabitur deberi, ad instar eorum quæ in materia purgationis attentatorum habentur, *disc.18. de judic. cum similibus*.

Verùm hæc extranea dicebam à casu quæstionis, unde remanebat evagatio inanis, cum nulla allegaretur solutio super qua dubietas caderet, nullaque creditori facta esset assignatio, nec pro soluto, nec pro solvendo, atque unica exceptio consistebat in dicta dilatione, donec cum exuberantia reddituum singulis annis sequeretur minutatim satisfactio.

6 Hinc proinde restringebatur quæstio ad secundum punctum dilationis, ob quam scribentes pro Communitate terminos aliquantulum confundendo, dicebant quod istud creditum fructuum decursorum, ejus naturam mutaverat, atque separatum erat à sua integritate; à cujus ratione manat dicta necessitas offerendi, vel respectivè deponendi unà cum sorte omnes fructus, *ex deductis supra, n.2.*

In hoc autem cessare in primis videbatur quæstio ex solo facto ob cessationem præsuppositi dilationis, cum per actorem
7 datus esset consensus sub certa conditione munita clausula, & *non aliàs* adimente consensum ab actu, qui propterea infectus remanet, dummodo scilicet in summam punctualiter solverentur tam fructus decurrendi quàm decursi cadentes sub rata residualis summæ exuberantis juxta statum à Visitatore firmatum, quorum neutrum impletum erat.

Et quamvis replicaretur de aliquibus impedimentis excusantibus ab incursu caducitatis, ab hoc dilationis beneficio, quodque saltim negari non deberet æquitativa purgatio moræ, deducendo in id illas generalitates, quæ in materia emphyteutica, vel simili habentur super purgatione moræ, vel excusatione caducitatis ob aliquod justum impedimentum ex relatis *sub tit. de emphyt. disc.39. & seqq. & alibi*.

Replicabam tamen, etiam cum sensu veritatis; id continere æquivocum clarum, atque præmissa, quamvis vera, esse extra casum, quod pro frequentiori contingentia hodie sequi solet, deducendo in id eadem fundamenta, de quibus *sub tit. de camb. disc.6. & alibi pluries*, quod scilicet, ubi dilatio, vel fructuum reductio, aut alias habilitas debitori concedatur sub certa conditione, istius non implementum non producit aliquam pœnalem caducitatem, quàm excusat impedimentum, vel alia justa causa, sive tollit dicta æquitativa purgatio moræ, quæ solùm impediat benevolam concessionem beneficii ob deficientem purificationem conditionis adimentis consensum ab actu, ad quem effectum non requiritur culpa, vel malitia, cum attendatur nudum factum non implementi conditionis, quomodocumque etiam sine culpa illud sequatur, juxta distinctionem inter conventionem conditionalem, & modalem, seu pœnalem, de qua, *disc.33. de testam. & disc. 154. & de fideicom. & alibi*.

Sive juxta distinctionem inter caducitatem, & pactum resolutivum, in quam ex præmissa ratione non intrat purgatio moræ ex deductis apud Gregor. & *adden. dec.559.* Bich. *dec. 660.* Merlin. *de pignor. lib.4. q.123. n.66.* Cyriac. *contr.239. & 240.* ac sæpiùs sub diversis materiis advertitur, cum sit distinctio firma.

Verùm ubi, his cessantibus, adesset dilatio pura, vel ejus conditio suum haberet implementum, adhuc tamen dicebam
8 quod ubi non verificaretur novatio formalis, cum delegatione habente ejus requisita, de quibus in sua sed *sub tit. de credito* aut cum vera transfusione in alium contractum, vel aliam causam debendi, puta quia super fructibus decursis creatum esset cambium, aut creatus novus census, ut fieri potest & solet in illis locis, in quibus non sit usu recepta Bulla Piana super forma pecuniæ numeratæ, vel cum alia simili transfusione, seu novatione adeòut agatur de nimium benevola & habilitativa dilatione in gratiam debitoris pro ejus maiori commoditate, ac vitanda suffocatione, ut in hac specie sequebatur; Et tunc quamvis causa non dederit videre authoritates ad hos præcisos terminos descendentes, an scilicet creditori censuario hac dilatione pendente, intra quam ad dilati debiti solutionem urgeri non potest, licitum sit censum extinguere cum oblatione & deposito sortis & illorum fructuum, quorum dies solutionis cesserit, non autem aliorum sub dilatione cadentium; Adhuc tamen, etiam cum sensu veritatis, dicebam verius videri id non licere ex eodem motivo deficientis voluntatis creditoris ob deficientiam præsuppositi, sub quo tanquam causa finali ista dilatio concessa fuerat, quod scilicet duraret census, ac propterea habilitas fieret debitori ad illum substinendum, ac manutenendum idoneum ne deficiat pro tempore futuro, & sic correspectivè ad commodum durationis contractus, cum aliàs absque dubio id concessum non fuisset.

Ac propterea rectè applicari dicebam doctrinam Bald. *cons.* 9 *212. lib.4.* quam alii sequuntur relati apud Bich. *dec.487. n.20.* scilicet si creditor debitori aliquam concedat dilationem sub conventione usurarum, vel fructuum medio tempore, detegatur autem talem conventionem esse illicitam & usurariam; ideoque conventas usuras non deberi, ut cesset dilatio, eaque non obstante debitum peti possit tanquam ex cessante præsupposito, sub quo concessa fuit, atque hunc dicebam casum; Et generaliter de cessatione dilationis ob cessationem ejus causæ apud Rovitum *pragm. de feud. n.15. & communiter*.

ALBANEN. RETRACTUS PRO DOMO PROBATIONIS SOCIETATIS JESU URBIS CUM MARCO ANTONIO.

Casus disputatus coram A. C. credo, sopitus pro concordiam.

De retractu prælativo competente Creditori censuario in alienatione fundi censiti, an procedat quando census sit malè impositus; Et quando hypothecæ generales reddant fundum incapacem census.

Et an ista prælatio competat cessionario, & post disdictam factam à debitore.

SUMMARIUM.

1 *Facti series.*
2 *De rationibus in quibus fundatum est hoc jus prælationis.*
3 *De censu invalido ob fundi incapacitatem ratione hypotecarum anteriorum.*
4 *An id procedat ubi agatur de hypothecis generalibus.*
5 *Declaratur quomodo & quando hypotheca generalis operetur hunc effectum.*
6 *Quid ubi census impositus esset super aliis fundis capacibus.*
7 *Inter plures censuarios hæc prælatio competit anteriori.*
8 *An hoc jus sit cessibile, & exercibile per cessionarium.*
9 *An competat si alienatio fiat post disdictam.*

DISC. XL.

Empta per Domum Probationis Societatis Jesu Urbis à 1 Creditore anteriore vinea propè aliam eius maiorem cui univit, vel incorporavit propè arcem Castri Candulphi, Marcus creditor posterior ex causa census, intentavit coram A.C. remedium jus offerendi, sed cum illud non competeret adversus tertium ementem jure creditoris ex iis quæ habentur in sua sede *sub tit. de emption. & vend. disc.31.* alterum cumulavit judicium prælationis in vim bullæ Pianæ, sed vel succubuit, vel concordia finem dedit.

Ex duobus autem fundamentis scribens pro Domo rea conventa, dicebam dictam prælationem non competere; Primò nempè ob invaliditatem, vel non existentiam census super hoc fundo; Et secundò quod etiam creditor anterior, qui emptionem fecerat, omniaque eius iura cessare emptori, erat censuarius, ideoque idem habebat privilegium, quod eius cessionario communicare potuit; Atque utrumque motivum videbatur solidum, cum tamen sufficeret, ut unum subsisteret.

Quatenus itaque pertinet ad primum, super quo maior in puncto iuris fuit disputatio, potiùs cum Judice, quàm cum 2 scribentibus pro Actore, punctus erat super validitate, vel invaliditate census; Cùm etenim istud ius prælationis fundatum sit in illo iure reali, vel quasi, quod creditor habere videtur super fundo censito, ut advertitur *dec.308. post Cenc.*

Et cui rationi alia quoque addi posse videtur, quod scilicet circumspectus Pontifex, dum, per eius constitutionem tot oneribus supposuit creditorem, ita in aliquo eum sublevare voluit; Et per consequens dum supponendus est verus creditor censuarius, habens hoc ius reale, vel quasi, per neces- 3 sarium antecedens, præsupponi debet census validus, cum aliàs nullum, & nihil parificentur, ex ratione quod non entis nullæ sunt qualitates, ex deductis *supra, disc.13. & 31.* in quibus in specie eiusdem nullitatis quæ in præsenti deducebatur ob incapacitatem fundi censiti, advertitur, quod ubi

creditoris bona fides ita suadeat, currunt quidem ejus favore fructus, non tamen tanquam fructus, qui verè non extant, sed tanquam damna, & interesse; Ac propterea cum jam detectum esset, quod controversa vinea de tempore impositionis census ad favorem actoris, vel ejus authoris, jam affecta esset hypothecæ anteriori ejus, à quo possessor causam habebat ut supra, absorbenti totum fundum, ita claram remanere dicebam invaliditatem ex defectu subjecti ob fundi incapacitatem ex deductis supra locis proxime relatis.

E converso doctus & accuratus Judex, qui nimium laudabiliter profitebatur practicate rubricam; *ut ea quæ desunt Advocatis, &c.* objiciebant de speciali authoritate Rotæ apud
4 Duran. *dec.*52. ac etiam de conclusione, de qua præsertim *dec.* 29. *p.9. rec.* quod scilicet hypotheca generalis non impediat hanc impositionem, Potissimè quia census impositus non erat super hoc fundo tantùm, sed super aliis, quod receptum est fieri posse, adeò, ut ad ejus validitatem sufficiat unum, vel plures esse capaces, quamvis alii non esent.

Verùm his non obstantibus, etiam cum sensu veritatis, dicebam censum actoris super controverso fundo habendum fore, ac si non esset, Idque extra controversiam, quando subsisteret præsuppositum de quo infra in altero motivo, quod scilicet esset fundus alterius census anterioris venditoris, dum ita cessabat omne dubium, quod solum cadit in casu hypothecæ generalis; Sed isto præsupposito etiam cessante, adhuc dicebam veram quidem in suo casu esse dictam propositionem, de qua apud Dunoz. *dec.* 159. *&* 225. *& dicta dec.*29. *part.9. rec.* quod scilicet hypotheca generalis omnium bonorum non impediat impositionem census super eisdem bo-
5 nis, quoniam ita esset dare inconveniens, ut qui modicum contraxit debitum cum hypotheca, inhabilis esset ad hujusmodi contractum faciendum, etiam super magno ejus patrimonio; Ac etiam quia incertum est, qualis res ex pluribus cadentibus sub universitate patrimonii debitoris, passura sit hujus hypothecæ exercitium; Quod etiam nullatenus dari potest, quia debito solvat, atque in hoc benè dicitur.

Sed postquam hypotheca generalis deducta est ad exercitium, atque creditor unam rem eligendo, illam jure creditoris in vim suæ hypothecæ distraxit, tunc ista electio, & exequutio respective, respectu istius rei operatur retrotractionem ad initium; Et sic quod census sit quidem in aliquo implicito statu validitatis, quæ pendeat à futuro eventu quia nempè iste fundum censum præservet ut supra; Sed si eventus aliter doceat, tunc intrat retrotractio, sive aperitio ejus, quod habitualiter inerat, dubium tamen, vel incertum erat, an ad actum, vel exercitium deducendum esset, ut in eisdem allegatis decisionibus advertitur; In casu verò *decis.*52. *Durani*, quidquid sit de ejus subsistentia in casu suo, dum de alio puncto principaliter ibi agitur, ad vertebam cessare præsuppositum incapacitatis ob majorem vineæ valorem, ut patet ex serie de qua in altera ejus, *dec.*135.

Atque ad id benè conferre dicebam ea quæ habentur *sub tit. de Credit. disc.*13. *&* 151. super puncto, an hypotheca generalis dicatur alienatio prohibita, necne, quoniam verius est eam non esse talem, donec remaneat in simplicibus terminis habitualitatis, ac incertitudinis, an ad exercitium deducenda sit, necne; Secus autem si postea ad illud deducatur, cum similibus.

Et quoad capacitatem aliorum fundorum, ultra quod illa ex hac parte negabatur quoque in facto, atque supponebatur, quod de tempore impositionis istius census, omnia impositoris bona absorta esent ab hypothecis anterioribus, cum subsequuto postmodum exercitio; Adhuc tamen dicebam, quod ubi etiam aliorum fundorum capacitas subsisteret, id non faciebat ad casum, quoniam nostra quæstio non erat super validitate, seu invaliditate census in genere, vel in abstracto, cum de hoc possessoris non interesset quærere, sed erat super invaliditate census super isto fundo, quem ita detectum esse incapacem ad effectum, ut super eo non competeret tale privilegium fundatum in illo jure reali, vel quasi quod censuarius creditor de tempore alienationis habet; Ideòque stant benè simul, quod census respectu aliorum fundorum sit validus, quodque super eis competat hoc privilegium, sed sit invalidus super eo de quo est quæstio.

Quo verò ad aliud motivum prælationis in eodem jure, seu privilegio ex persona authoris; Non controvertebatur assumptum, quod in isto quoque privilegio intrat regula, *qui*
7 *prior, &c.* ut scilicet inter plures creditores censuarios anterior vincat, sed quæstio consistebat in facto, an subsisteret præsuppositum census anterioris super hoc fundo in venditore, de quo nullæ erant Advocati partes; Ac etiam in jure, an scilicet retento isto præsupposito privilegium esset cessibile, ut de eo emptor objicere posset.

In hoc itaque posteriori puncto juris dicebam idem quod 8
sæpiùs habetur ad materiam retractus *sub tit. de Servit.* quod scilicet istud jus prælationis, vel retractus non sit cessibile solum, & de per se, remanente re, cujus ratione competat penes cedentem, sed quando ceditur etiam ipsa res, tunc receptum est fieri posse ex ibi deductis, & in his terminis censuarii ex Bulla Piana, Cyriac. *contr.*254. Cenc. *qu.*66. *nu.*122. *cum seq. ubi generaliter n.*21. observat quod hic retractus; regulandus est juxta terminos generales aliorum retractum; Ac propterea cum ageretur de cessione ipsius census, seu crediti, cujus ratione hoc jus competit, idcircò totum id, quod authori competere posset, dicendum est competere cessionario, quamvis cessio lite pendente facta esset, quoties constare non possit vitium litigiosi, ut in specie apud Thomat. *decis.*40. *num.* 16.

Et quamvis replicaretur, quod census non erat amplius in rerum natura ob confessionem, sive satisfactionem jam sequutam mediante venditione fundi censiti propter implicantiam servitutis in rem propriam, ac propterea habemus, quod eo ipso quod fundus censitus fiat de dominio creditoris, census evanescit, ut in præcedentibus pluries advertitur, & est principium certum; Attamen id rectè procedit, quatenus duret jus, vel dominium, & sic irrevocabiliter, non autem revocabiliter, ac propterea si fiat casus revocationis, census, vel eius jura reviviscunt, ad instar eorum, quæ habemus in confusione jurium & actionum per titulum hæreditarium, si ille per extinctionem fideicommissi, vel aliàs cesset, ac habemus in ipsismet terminis creditoris censuarii satisfacti cum datione in solutum aliquorum bonorum, seu cum pecunia avocabili; & postea avocata, *supra hoc eod. tit. dis.*15. *&* 16. *& sub tit. de feud. disc.*81. *& alibi.*

Clarius verò ubi agatur ad effectum excipiendi, quoniam quiliber emptor, qui reportet cessionem jurium à creditoribus cum sua pecunia dimissis, sive quod aliàs in eorum locum ex pacto, vel de jure subintret, ita repelli posset, quando pulsatur à creditoribus, & tamen contrarium est absolutum in praxi quotidiana ex deductis in sua sede *sub tit. de Cred. disc.*1. *cum plur. seq.* cum similibus.

In hoc autem proposito retractus censualis in una *Firmana pro quodam Tornabono* consultus fui, an sibi cessionario compeereter hic retractus, stante quod cedenti per debitorem, vel 9
emptorem facta fuerat disdicta; Et dixi sine dubio respondendum esse per competentia disdicta non obstante, dum ita facta dicitur in fraudem, atque aliàs lex imposita diceretur potiùs verbis, quàm rebus, dum in debitoris, vel extranei emptoris libito repositum esset hoc jus eludere, potissimè dum Bulla præcipit, ut creditori per debitorem, vel possessorem denunciari debeat futura venditio per mensem antea, & per consequens illicò facta venditione dicitur acquisitum jus creditori quod tolli non potest, quinimò etiam si præcederet disdicta, & fiat venditio infra mensem, cum esset idem, ut in his terminis habetur apud Cenc. *qu.*65. *n.*16. Cyriac. *d. contr.* 254. *n.*18. *&* 46. benè apud Thomat. *d. dec.* 40. *n.* 34. *&* 35. & quando de super non haberentur doctrinæ speciales, ad huc videretur certum ex dicta regula, seu ratione generali, cum spectandus sit effectus, & substantia legis, non autem formalitas verborum, ut in omni materia frequenter insinuatur, & assumptum, quod semper, ac principaliter à Judicibus præ oculis haberi deberet.

LUCANA PRÆLATIONIS PRO JOSEPHO TUCCIO CUM PAULINO, ET JOANNE.

Responsum pro veritate.

De eadem materia de qua *disc. præced.* prælationis competentis creditori censuario in emptione fundi censiti, an locorum habeat in promissione de vendendo; Et in venditione concepta cum pacto resolutivo, sive quomodo aliàs evitari possit.

SUMMARIUM.

1 *Facti series.*
2 *Facienda est interpellatio creditori pro forma.*
3 *Post factam venditionem non potest fieri extinctio census, & de cautela evitandi prælationem creditoris censuarii.*
4 *An*

4 *An retractus intret in sola promissione de vendendo, & de materia hujus promissionis quid operetur.*
5 *Declaratur quando promissio ad hunc effectum non operetur.*
6 *An possit recedi à promissione in præjudicium retractus?*
7 *De cautela pacti resolutivi pro exclusione retractus.*

DISC. XLI.

1 SUper prædio notabilis valoris scutorum 5. mil. Paulinus censum imposuit ad favorem Josephi in sortem scutorum biscentum quinquaginta, deindeque promissionem fecit ad favorem Joannis de vendendo dictum prædium, atque super ejusdem venditionis observantia, & effectuatione exorta lite Promissarius sententiam reportavit transactam in judicatum, qua sequuta inter eos deventum est ad venditionem partis pro scutis tercentum, sub lege ut erogari deberent in extinctionem dicti census cum restitutione sortis, & fructuum, denuo ratificando, & repetendo dictam promissionem vendendi reliquum; Quare facta disdicta creditori, eoque petente præferri in emptione totius prædii ad formam bullæ Pianæ, exortaque in Civitate Lucen. de super lite, ex parte Josephi meum expetitum fuit judicium.

Respondi distinguendo inter retractum partis jam venditæ, & reliquum cadentem sub promissione de vendendo; Quatenus enim pertinet ad primum punctum, dixi illum esse
2 omninò planum ob expressam, & literalem dispositionem bullæ, quæ juxta magis receptum intellectum exigit interpellationem de forma, qua non impleta tempus non currit juxta firmata apud Otthob. *dec.*268. Peuting. *dec.*451. *&* 466.

Neque re non intrega post scilicet factam venditionem, locum esse dixi disdictæ pro extinctione census, cum in ipso instanti sequutæ venditionis sibi quæsitum esset jus, quod fa-
3 cto venditoris, vel emptoris, aut utriusque tolli non potest, ac propterea ad hunc retractum evitandum, illa est cautela, quod prius ad formam bullæ fiat census extinctio cum restitutione, vel deposito sortis, & fructuum, eaque sequuta ad venditionem procedatur, de fundo tanquam jam effecto libero, non autem ubi venditio sequatur, censu adhuc vigente, ut apud Cenc. *q.*65. *n.*16. *& per tot.* cum quo de more pertransit Duard. *eodem tract. §.*4. *q.*9. Thomat. *dec.*40. *n.*34. *& seq.* Cyriac. *contr.*254. *n.*46. *& seq.*

Ac propterea in hac parte dixi, quod nisi aliæ adessent circumstantiæ facti, non agnoscebam rationem dubitandi, quæ solùm cadebat in altera parte, seu puncto reliqui prædii non venditi, sed vendi promissi.

In hoc autem distinguebam quod aut præfati Paulinus, & Joannes, inter quos promissio sequuta erat, perseveraturi essent in eadem voluntate, quæ ad effectum duceretur ex intervallo, & postquam sive cum restitutione sortis aut cum ejus imputatione in pretium partis venditæ, in qua creditor prælationem haberet, extinctio esset; Aut è converso nollent perseverare, sed concorditer à contractu recedere, promissario renunciante juri ex dicta promissione sibi quæsito.

Primò casu pro creditore dixi probabiliùs respondendum videri; quoniam quæstio, de qua supra, *hoc eod. tit. disc.*70. an
4 promissio de vendendo importet venditionem, percutit diversos casus, vel effectus, periculi scilicet postmodum contingentis, aut præcisæ coactionis promittentis ad factum, sive ubi accedat mixtura tertii, in quam post promissionem titulo venditionis, vel alio simili res in promissionem deducta, translata sit; Secus autem ad hunc effectum, quoniam quando promissio exequutioni demandatur, adeò ut conjungantur extrema, intrat retroactio ad ipsum promissionis initium, in quo venditio facta censetur, ut in his specialibus terminis firmatur apud Cyriac. *d. controv.*244. *n.*28. *& seqq.* ubi agitur in puncto, atque in hoc sensu de plano procedit opinio relatorum *d. disc.*70. ut promissio de vendendo ad hunc effectum habeatur pro venditione, cùm aliàs nimium facile esset eludere legem, quæ ita diceretur verbis potiùs, quàm rebus imposita.

Ita tamen quod promissio esset perfecta, & hinc inde obligatoria, eo modo quo de jure obliget saltim ad interesse juxta plenè in materia deducta apud Coccin. *dec.*1953. *repetit. dec.*
5 58. *p.*6. *rec.* cum aliis *d. disc.*70. Secus autem si adhuc remaneret in terminis simplicis velleitatis, vel tractatus, ac datæ intentionis, quia nempè habeat quidem aliquis in animo rem emendi, & non discordet cum Domino in pretio, sed nolit se exponere periculo faciendi retractum, ac propterea insinuet Domino possessori, quod prius rem vendendam ab illo nexu liberet, deindeque liberatam vendat, etiamsi sub mutuo, vel alio diverso contractu ipsemet pecuniam possessori daret, quoniam ubi non adesset vera, & perfecta promissio obligatoria, & irretractabilis; adeò ut alii actus continerent meram simulationem in fraudem tertii, sed res remaneret in dictis terminis valleitatis, & tractatus, adeò ut cuilibet liberum esset, tunc dicitur cautela, non autem fraus quamvis ordinata ad finem excludendi retractum juxta aliam cautelam, de qua supra, *disc.*74. *n.*17. pro excludendo retractu vicinitatis quod scilicet non vendatur pars, quæ adjaceat vicinio, de quo suspicio habeatur, dummodo id fiat per veritatem, non autem per simulationem, sive juxta aliam cautelam pacti resolutivi, de quo infra, cum similibus juxta facti qualitatem.

Verùm ubi promissarius suo juri cederet, atque obligationem promittendi remitteret verè, & cum effectu, non autem simulatè, adeòut non speraretur ex intervallo postmodum eandem promissionem effectuare, tali casu advertebam, quod 6
pro mea notitia casu esset peregrinus adhuc formiter non decisus; Atque ubi res remaneret in terminis unicæ, & simplicis promissionis, adeò ut ad alios actus deventum non esset, tunc pro libertate recessus dicebam probabilius respondendum videri, non obstante fraude, quæ tertio fieret, quoniam sibi adhuc nullum jus perfectè quæsitum est, dum ipse in contractu non intervenit, atque alter pro eo legitimè stipulatus fuit, juxta receptam distinctionem ad materiam text. *in l. quoties, C. de Donat. quæ sub modo, cum concordan.* de quibus *sub tit. de fideic. disc.*137. *& sub tit. de Donat. disc.*36. *& alibi*; Promissio etenim de vendendo, ubi etiam perfecta, quinimo jurata sit ex veriori, meliusque fundata sententia, excludit pœnitentiam, atque rationem præbet promissario cogendi promittentem etiam ad factum præcisum, quoties in ejus facultate est illud præstandi, adeòut eo renuente Judex suppleat, & præstet promissario rem in promissionem deductam, cum regula, quod nemo cogi potest ad factum præcisum, sed præstando interesse, liberetur, procedat, vel ubi non est amplius in facultate promittentis præstandi rem promissam, quam amplius non habeat, vel ubi agatur de promissione intellectuali, ac tali quòd Judicis suppletio non sit adaptabilis, nec practicabilis.

Non per hoc tamen sola promissio apta est habere vim veræ, & perfectæ venditionis cum translatione dominii, ac juris realis in promissarium, adeout si post promissionem res cum perfecta venditione, vel alia specie alienationis transferatur in tertium non conscium, nec participem fraudis, istius conditio erit potior, quoties promissio munita non sit hypotheca, ex qua quoddam jus reale, seu rei persequutorium pro observantia favore promissarii resultat; Et per consequens dicendum non viderur, quod promissario non curante agere ad observantiam promissorum, sed obligationem remittente per veritatem, non autem per fraudem, & simulationem, dicere valeat tertius, cui jus retrahendi competat, ut id fieri non possit; cum suum jus quæri solùm dicatur per actum perfectum alienationis, per quem dominium abdicetur à venditore, & transferatur in emptorem, adeout adimpleatur ratio mutuationis domini, & possessoris; promissio autem etiam valida, & obligatoria tanquam præparatoria futuræ venditionis tribuat habenti jus retrahendi quandam spem, sive quoddam initium, quatenus posteà actus perficiatur, ad quod fiat retroactio, adeòut sibi non præjudicet intermedia rerum mutatio, ut supra.

Ponderando etiam quod quando paciscentes de futuro contractu venditionis, concorditer ab illa pactione recedere vellent, rectè possint recessum cohonestare cum declaratione ani- 7
mi, quod promittens vendere, Id egerit ex motivo affectionis personalis erga promissarium aliàs non facturus quatenus venditio irretractabilem effectum sortiretur, dum etiam in ipsa perfecta venditione, vel alia specie alienationis, quæ retractui subjaceat quamvis perfecta, & effectuata, prohibitum non videtur istam adjicere cautelam, quatenus venditoris conditio eam ferat, quia sibi non expediat eam aliàs practicare, adjiciendo scilicet hanc declarationem deveniendi ad alienationem cum animo præciso aliàs non faciendi, nisi quatenus in illa persona irretractabilem sortiatur effectum aliàs non facturus, adjiciendo pactum resolutivum in casu contrario juxta ea quæ habentur firmata apud Dunozett. *dec.*453. *repetit. dec.*201. *par.*7. *rec.* ubi de consimili cautela in concessione emphyteutica pro exclusione retractus, vel prælationis competentis proximiori conjuncto, vel hæredi ultimi emphyteutæ, de qua in sua sede *sub tit. de emphyt. disc.*3. & in aliis pluries.

Quamvis autem præmissa ita procedere viderentur, adhuc tamen in hac facti specie, ob ejus particulares circumstantias, ob quas dicebam probabiliter locum esse, officio, vel arbitrio Judicis decernendi creditori censuario, non versa-